Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

РЎЗНОМА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ ҚЎМИТАСИ, ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ КЕНГАШИНИНГ БОШ НАШРИ

● № 36 (10.032). ● 1991 йил 20 февраль ● чоршанба ● Баҳоси 6 тийин.

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ЭТИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ЖИҲАТДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

СССР Олий Кенгашининг бешинчи сессиясида В. С. ПАВЛОВ нутқи

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

СССР халқ депутатлари тўртинчи съездининг қарорларига ва ССР Иттифоқи билан республикаларнинг нарх белгилаш ва аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш соҳасида умумий сиёсат ўтказиш зарурлиги тўғрисидаги қатъий келишувга биноан СССР Вазирлар Маҳкамаси тегишли таклифларни тайёрлади ва уларни сизларнинг муҳокамангизга тақдим этади. Бунда гап чакана нархларни аҳолининг иш ҳақи ва ижтимоий жиҳатдан ҳимояланиши масалалари билан боғлиқ равишда ислоҳ қилиш ҳақида бормоқда.

Мана шу жуда катта ижтимоий-иқтисодий тадбирларни ўтказиш зарурати нима учун келиб чиққанига яна бир бор тўхталиб ўтмоқчиман. Ҳозир биз шунчаки чакана нархларни ислоҳ қилиш ҳақида эмас, балки умуман нарх белгилашни кенг миқёсда ислоҳ қилиш ҳақида гапиряпмиз. Аслида халқ хўжалигидаги меҳнатга ҳақ тўлашни ислоҳ қилиш ҳам бошланмоқда. Шу сабабли нарх белгилашни ислоҳ қилиш янги улгуржи ва харид нархларини жорий этишнинггина натижаси, деб ҳисоблаш мутлақо нотўғри бўлур эди. Гап кимдир етарли асосларсиз улгуржи ва харид нархларини ўзгартириб хатога йўл қўйганлиги ҳақида бораётгани йўқ. Агар шундай бўлганида, аслида аҳволни аллақачон ва осонгина тузатиб олиш мумкин бўлур эди. Бундай қарорни бекор қилиш ёки хатога йўл қўйган кишиларни лавозимидан олиб ташлашнинг ўзи кифоя қилар эди. Аммо мана шу тадбирларнинг ўзи иттифоқ қонун чиқарувчи олий ҳокимият органи — халқ депутатлари Съездининг қарорларини бажариш юзасидан ўтказилган эди.

Ишнинг моҳияти шундаки, шу йилнинг 1 январигача амал қилиб келган улгуржи ва харид нархлари шахтёрлар, металлурглар, темирйўлчилар, деҳқонлар, ишлаб чиқариш соҳаси тармоқлари бошқа вакиллари меҳнатининг ҳақиқий қийматини акс эттирмас эди. Бу нархлар табиий ресурсларнинг қийматини ҳам акс эттирмас эди.

Масала шу тарзда турарди: шу тармоқлар корхоналарининг ишига доимо бюджетдан дотация бераверишн тўғрими, ва, умуман, мана шундай шароитда биз ишлаб чиқаришни кўпайтира оламиз, фан-техника тараққиётини жадаллаштирамиз ва бозор муносабатларига ўтиш шароитида таназзулдан чиқа биламиз, деб умид қилиш учун асосимиз борми?

Биз бир қанча ўлкалар, вилоятлар, Москва ва Ленинград шаҳарлари раҳбарларининг чакана нархларни ошириш тўғрисидаги масаланинг пайсалга солиниши халқ истеъмол молларини сотишга тўсқинлик қилаяпти, деб Иттифоқ ҳукумати шаънига қилган таъналарини ҳам қабул эта олмаймиз.

Мамлакатнинг 1991 йилги бюджетини муҳокама қилиш пайтида СССР молия вазири сифатида менга берилган: 203 миллиард сўм дотация ва нархлардаги тафовут қаёққа кетаяпти! — деб берилган саволни эслатиб ўтмоқчиман. Менимча бу саволни ўртоқ Лисицкий берган эди. Шунга аниқлик киритмоқчиман, сизлар 1991 йил учун белгилаб берган бюджетда мана шундай дотациялар ҳамда ҳар хил турдаги маҳсулот ва халқ истеъмол моллари нархларидаги тафовут 229 миллиард сўм миқдорида кўзда тутилган эди. Наҳотки шунча маблағ ҳатто бир ойга ҳам етмаган бўлса? — деган савол туғилади. Бу соҳада бошқа сабаблар ҳам таъсир ўтказаяпти, деб ўйлайман, бу сабабларга кейинроқ тўхталаман. Бироқ, келинглар, дастлабки энг асосий қоидаларга қайтайлик. Нарх белгилашни ислоҳ қилишга СССР халқ депутатлари Съезди ва Олий Кенгаши қабул этган ёндашувларни, баъзи оммавий ахборот воситалари, иқтисодчилар ва депутатлар даъват этаётганидек, тафтиш қилиш керак эмас, бизнинг назаримизда бу ёндашувлар тўғри ва тезроқ рўёбга чиқарилиши лозим.

Шуни айта оламанки, сабаб, чамаси, чакана нархларга дотация бериш учун кўзда тутилган пулларни бир қанча минтақалар ва республикалар бошқа мақсадларга ишлатиб юборганлигидадир. Ҳақиқатан ҳам ҳозир уларнинг маблағи етишмаяпти. Шу сабабли нархларни ошириб, уни аҳолининг айрим табақалари ва тоифалари учун тўлиқсиз, ёки айтайлик, унчалик тўлиқ бўлмаган тарзда қоплаш йўли билан шу етишмовчиликнинг ўрнини тўлдириш масаласи кўндаланг бўлиб қолди. Шундай бир рақамни айтиб ўтмоқчиман. Россия Федерациясида дотация 116 миллиард сўм бўлиши керак эди, РСФСР бюджетида эса 69,7 миллиард сўм қилиб тасдиқланган. Енгил саноатга, озиқ-овқат саноатининг баъзи молларига дотациялар йўқ. Украинада эса, масалан, гўшт-сут маҳсулотларига дотация

(Давоми иккинчи бетда).

● Баҳор юмушлари

БОҒИ БОРНИНГ — БОЛИ БОР

Ўлкамизда мевали боғларни кўпайтириш ишига муносиб ҳисса қўшишга аҳд қилган Ўрта Чирчиқ ноҳиясидаги А. Икромов номли жамоа хўжалиги миришкорлари 50 гектар ерда боғ ўстиришмоқда. Ўтган йили нишона кўрсатган ниҳоллар бу йил иккинчи баҳорни кўради.

— Пахтани экибмиз-у, инсон учун биринчи навбатда зарур бўлган мева-сабзавотларни унутиб қўйибмиз, — дейди хўжалик бошқаруви раиси М. Шокиров. — Жумҳуриятимиз Президенти И. А. Каримовнинг ўлкамизни мевали боғларга айлантириш ҳақидаги мурожаатига жавобан биринчилардан бўлиб қўшилган эдик. 1989 йилдаёқ ҳар бир бригадада пахта майдонларини қисқартириш ҳисобига 8—15 гектар ерга олма, гилос, олхўри, ўрик ҳамда узум ниҳолларини экдик. Боғи борнинг — боли бор, дейди халқимиз. Ўтган йили боғ-роғларимизнинг дастлабки мевасига оғиз тегди...

Дарҳақиқат, хўжаликдаги Ҳатам Шодиев, Эркин Бўрибоев бошлиқ бригадалар пахтадан юқори ҳосил олиш билан бирга мева ва узум боғлари парваришига ҳам алоҳида эътибор бермоқдалар.

Куни-кеча меваларга шакл бериш ишлари жадал бошлаб юборилди.

П. НИШОНОВ,
ЎзТАГ мухбири.

● КАЛИНИН ноҳиясидаги Куйбишев номли жамоа хўжалиги иссиқхоналарида бу йил кўчатларнинг ривожи кўнгилдагидек бўлди. Буни суратлардаги тасвирдан ҳам билса бўлади. Деҳқонлар хўжалик пудратчилари эртанги карам экадиган вақтга ниҳолларни тайёрлаб қўйишган. Яна гулкарам, помидор, бақлажон кўчатларини ҳам етказиб бериш керак.

СУРАТЛАРДА: бригада бошлиғи Гулсара Эргашева, Ў. Дарҳонбоева билан Бахтиёр Зоиров иссиқхонада тажриба учун экилган карамларни кузатмоқда.

Сураткаш **Ҳ. МИРЗАКАРИМОВ.**

МИЛЛИЙ-МАДАНИЯТ МАРКАЗЛАРИГА ЭЪТИБОРНИ КУЧАЙТИРАЙЛИК

18 февраль куни Тошкентда Ўзбекистон ССР Президентининг маслаҳатчиси Ш. С. Зиёмов ҳузурида кенгаш бўлди. Кенгашда жумҳурият вазирликлари ва идораларининг, маҳаллий Советлар ва партия органларининг раҳбарлари қатнашдилар.

Президентлик кенгашининг Ўзбекистон миллий-маданият марказлари фаолияти ва улар ишини такомиллаштириш тадбирлари тўғрисидаги қароридан келиб чиқадиган вазифалар муҳокама қилинди.

Кенгашда ижтимоий турмушни янгилаш борасида республикада рўй бераётган жараёнлар Ўзбекистонда яшаётган барча миллат ва элатларнинг эҳтиёжларини қондиришга доир тадбирлар билан бирга амалга оширилаётганлиги таъкидланди. Бунга жумҳуриятимизда ташкил қилинган ва миллий маданиятни, анъаналарни, тил, халқ ҳунармандчилигини ривожлантиришга, мамлакатимизда маданий алоқаларни ўрнатиш ва қўллаб-қувватлашга даъват этилган 37 та миллий-маданият маркази кўмаклашмоқда.

Шу билан бирга, кенгашда жумҳуриятимизда яшаётган миллий гуруҳларнинг маданий эҳтиёжларини янада тўларoқ қондириш имкониятларидан ҳали етарли даражада фойдаланилмаётгани айтилди.

Баъзи халқ депутатлари маҳаллий Советлари, Жумҳурият вазирликлари ва идоралари, партия органлари Ўзбекистон аҳолисининг кўп миллатли эканлигини ҳисобга олиш борасидаги ишларни суст қайта қурмоқдалар.

Ана шу барча ишларни такомиллаштириш мақсадида халқ депутатлари маҳаллий Советларига, вазирликлар ва идораларга, партия ва бошқа жамоат ташкилотларига муайян шароитга асосланган ҳолда миллий гуруҳлар ва уларнинг марказлари ўртага қўяётган ижтимоий-иқтисодий ҳамда маданий муаммоларни ҳал этиш юзасидан тегишли чора-тадбирларни кўриш тавсия қилинди. Бу ишга миллий маданиятни, ҳар бир халқнинг ўзига хос одатларини сақлаш ва ривожлантиришнинг, миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришнинг муҳим омили сифатида қараш кераклиги таъкидланди.

(ЎзТАГ).

ИҚТИСОДЧИЛАР ОГОҲЛАНТИРИШАДИ:

ИТТИФОҚДАН ЧИҚИШ ҲЕЧ КИМГА НАФ БЕРМАЙДИ

Бутуниттифоқ референдумигача бир ой вақт қолди. У муболағасиз ҳар биримизнинг тақдиримиз учун — студентдан тортиб меҳнат ветеранигача, ишчидан тортиб зиёлигача — тааллуқлидир. Ҳар ким ўз хоҳиши билан танлайди. Бироқ, аввало, қарор қабул қилишдан олдин ҳар томонлама яхшилаб ўйлаш, тарозига солиб кўриш, оқилона иш тутиш керак. Афсуски бу кўпинча ажралиб чиқиш мақсадларини тарғиб қилаётган, Иттифоқдан чиқиш учун интилаётган сиёсий оқимлар вакиллари учун етишмаяпти. Уларга эслатиб ўтардик: муҳим сиёсий қарор қабул қилишдан олдин уларнинг иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқ эканлигини ҳисобга олиш ва шундан кейингина натижаларни таҳлил қилиб, онгли равишда қарор қабул қилиш лозим. Зероки, халқ, меҳнаткашларга тааллуқли қарор оқибатларини тушунмасдан туриб, уни қабул қилиш бу сиёсат эмас, балки сиёсатфурушликдир. Статистика ва ҳисоблар (энг тўла маълумот берадиган статистика ҳужжати — 1987 йилдаги тармоқлараро баланс маълумотларига кўра) шуни кўрсатадики, масалан, Ўзбекистон учун ҳозирги кунда янги, янгиланган Иттифоқда ривожланиш, унинг қудратли имкониятларидан фойдаланиш иқтисодий жиҳатдан фойдали, мақсадга мувофиқдир.

Шундай қилиб, ҳис-туйғуларни бир четга суриб қўйган ҳолда фактларга мурожаат қиламиз. Ўзбекистон ССР бошқа жумҳуриятлардан жами 11,4 миллиард сўмлик маҳсулот олиб келган бўлса, уларга 7,5 миллиард сўмлик ёки 3,9 миллиард сўмлик кам маҳсулот етказиб берди. (Пахта якка ҳокимлигини зўрлаб жорий қилиш ва амалдаги нархларнинг такомиллашмаганлиги оқибатида товар алмашишдаги номутаносибликнинг компенсацияси сифатида СССР Давлат бюджетидан 3,5 миллиард сўм дотация ажратилган эди).

Республика барча эҳтиёжларининг деярли 30 фоизи ташиб келтирилган маҳсулотлар ҳисобига қаноатлантириляпти. Бунда нефть маҳсулотлари — 66 фоизни, кўмир — 56, қора металлар — 77, рангли металлургия маҳсулотлари — 38, кимё толаси ва иплари — 85, сунъий смола ва пластмассалар — 54, сунъий бўёқлар — 95, сунъий каучук — 74, энергетика машинасозлиги маҳсулоти — 73, электротехника саноати — 62, металл қирқиш ва ёғочни қайта ишлаш дастгоҳлари — 76 фоизни ташкил этади. Мамлакатнинг бошқа республикалари ва регионларидан Ўзбекистонга анжомлар, подшипниклар, енгил, озиқ-овқат ва аралаш озуқа саноати, савдо ва умумий овқатланиш учун технологик асбоб-ускуналар, рўзғор анжомлари ва машиналари, радиоэлектрон саноати маҳсулоти, тиббиёт техникасининг анчагина қисми, шиша, чинни ва пластмассадан тайёрланган деярли барча тиббиёт буюмлари етказиб берилмоқда.

Бизнингча муштарийларга шуни эслатиш фойдалики, республикамизга жун буюмларининг 64 фоизи, қанд-шакар саноати маҳсулотининг 90 фоизи, парфюмерия-косметика саноати маҳсулотининг 77 фоизи, сут ва сут маҳсулотларининг 42 фоизи, балиқ ва балиқ маҳсулотларининг деярли 70 фоизи ташқаридан келтирилмоқда.

Бугунги кунда бизнинг турли-туман эҳтиёжларимизнинг деярли учдан бир қисмини қопловчи бундай маҳсулотларни четдан олиб келишдан воз кечиш биз учун мумкин эмаслигини тушуниш қийин бўлмаса керак.

Бошқа томондан Ўзбекистон кўпгина муҳим саноат маҳсулоти турларини ва хом ашёни етказиб берувчи йирик республика ҳисобланади. У Бутуниттифоқ меҳнат тақсимоти системасида ўзининг муҳим вазифаларини бажармоқда. Бутуниттифоқ халқ хўжалиги эҳтиёжлари учун бошқа республикаларга Ўзбекистонда ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотларининг анчагина қисми, жумладан қора металлар (41 фоиз), рангли металлургия маҳсулотлари (35 фоиз), кимё толалари ва иплари (91 фоиз) лак ва бўёқлар (36 фоиз), кўтарма-транспорт асбоб-ускуналари (32 фоиз), электротехника саноати маҳсулоти (51 фоиз), кабель буюмлари (51 фоиз) ва бошқа муҳим саноат маҳсулотлари етказиб берилмоқда. Бошқа республикаларнинг иқтисодиёти шундай маҳсулотларсиз нормал ишлай олмайди. Биз ёғ-мой ва сабзавот-мева саноати маҳсулотининг анчагина қисмини бошқа регионларга етказиб бермоқдамиз.

Ўзбекистон ССРнинг умумий бозорга боғлиқлиги катта эканлиги, меҳнатнинг бутун дунё тақсимоти афзалликлари бугунги кунда ҳамма томонидан тан олинган бўлса ҳам норасмий уюшмалар аъзолари ўртасида Ўзбекистон иқтисодиётининг умумиттифоқ иқтисодиётидан ажралиши фойдали деган нотўғри фикр тарқалган. Бунда республикамизда минерал хом ашё ресурсларининг мўл-кўллиги асосий далил бўлиб хизмат қилади. Амалда шундайми? Биз (С. Б. Чепел ва Л. Д. Воҳидова ўртоқлар билан ҳамкорликда) республика тармоқлараро балансининг (ТОБ) автаркия шароитлари учун ҳисоб-китоб қилиб кўрдик. Автаркия — бу маҳсулот олиб келиш ва ташқарига чиқаришнинг нолга тенглигини билдиради.

Ҳисоблар натижалари қуйидагиларни кўрсатди — автаркия шароитларида маҳсулотнинг ҳаддан ташқари ортиқчалиги юзага келиши муносабати билан ип-газлама саноати ишлаб чиқаришини 2,7 баравар, мева-сабзавот саноатини 2,2 баравар, ёғ-мой саноатини 1,4, деҳқончиликни 1,4, кабель саноатини 1,4 баравар камайтиришга тўғри келади. Айни вақтда республика эҳтиёжларини тўла қондириш учун қора металлар ишлаб чиқаришни 5,4 баравар, ёқилғи қазиб чиқаришни 1,5 баравар, кимё комплекси маҳсулотларини 1,3, машинасозлик маҳсулотини 1,7, ўрмон, ёғочсозлик ва целлюлоза-қоғоз саноати маҳсулотини 3 баравар кўпайтириш лозим бўлади. Республика бундай маҳсулотлар учун тегишли ресурсларга эга эмас. Кимё комплекси саноати маҳсулотини сезиларли даражада кўпайтиришга келганда шуни айтиш керакки, бу вазифа кимё ишлаб чиқаришлари ноҳияларида экологик аҳволнинг носозлиги туфайли, бу ҳақда ўша норасмий уюшмалар аъзолари жуда кўп гапиришади, ҳал қилиниши жуда қийиндир. Уларнинг гаплари адолатли, бироқ ҳеч нарсани таклиф этишмайди. Республика тўла «мустақил» бўлиши учун эса ками билан 592 минг нафар ходим малакасини ўзгартириш, шу жумладан 518 минг ходимни енгил саноатдан металлургия, машинасозликка, деҳқончиликдан чорвачиликка ўтказиш ва ҳоказолар талаб қилинади.

Зероки, машинасозлик янги иш ўринларининг асосий манбаи бўлиб қолади. У 270 минг ишчи ўрнини талаб қилади. Ишчи-хизматчилари камайтириладиган тармоқларда кўпчиликни аёллар ташкил этади, машинасозликда эса кўпроқ эркаклар керак бўлади. Шу ҳисобга олинса кадрларни қайта тайёрлаш вазифаси анча машаққатли эканлиги намоён бўлади.

Ҳисобларга кўра зарур ишлаб чиқариш потенциалини барпо этиш учун 13,3 миллиард сўм маблағ керак бўлади. Бу маблағнинг 3 миллиард сўми машинасозликни ривожлантиришга ва 3,1 миллиард сўми транспортга (асосан қазиб чиқарувчи тармоқларга хизмат кўрсатиш учун) сарфлаш керак бўлади. Буни, айниқса, машинасозлик учун энг кам маблағ, деб тан олиш керак. Бунинг сабаблари бор. Масалан, республикамизда автомобиллар, локомотивлар учун двигателлар ва тракторларнинг кўпгина турлари ишлаб чиқарилмайди. Бизнинг машинасозлик маҳсулотимизни ишлаб чиқариш учун республикамиздан ташқарида тайёрланган узеллар, агрегатлар, бутловчи буюмлар фойдаланилади. Уларни тайёрлаш учун яхши ускуналанган қуюв цехлари, темирчилик-пресслаш асбоб-ускуналари, мураккаб металл қирқиш ва металлга ишлов бериш дастгоҳлари керак. Шунинг учун машинасозликни ривожлантиришга сарфланадиган маблағни (3 миллиард сўм) тахминан уч баравар ошириш лозим бўлади. Бунда тўла ажралган шароитларда иқтисодий мустақилликка эришиш учун сарфланиши лозим бўлган капитал маблағларнинг пировард ҳажми биз учун жуда катта суммани — 20 миллиард сўмни ташкил этади. Шуни таъкидлаш керакки, Совет ҳокимияти йилларида Ўзбекистонда барпо этилган саноатнинг ишлаб чиқариш потенциали 21,8 миллиард сўмни ташкил этди. Бу рақамлар тамомила ажралган, алоҳида автаркия хўжалигини қуриш вазифасини амалга ошириш ниҳоятда мушкул эканлигини кўрсатади.

Республикалараро бозордан иқтисодий ажратиб қўйишнинг бошқа варианти ҳам олдинга сурилмоқда. Бунинг учун республикада ишлаб чиқарилаётган ва қазиб олинаётган барча маҳсулотни халқаро бозорга юбориш ва етишмаётган маҳсулотларни у ердан келтириш кифоя, деб ҳисоблашмоқдалар.

Табиийки, бундай шароитда ўз маҳсулотини сотиш ва зарур маҳсулотларни харид қилиш жаҳон бозори нархлари бўйича амалга оширилади. Бу нархлар эса сўмга асосланган ички нархлардан кескин фарқ қилади. Бунда жаҳон бозорида бундай товар алмашишдан маҳсулотни келтириш-чиқариш баланси юқорида айтилган 3,9 миллиард сўмдан 6,4 миллиард долларгача ёмонлашади. Ҳамма гап шундаки, биз учун тақчил бўлган ва катта ҳажмда келтириладиган маҳсулотлар, энергия ресурслари, металлар, ўрмон маҳсулотларининг жаҳон бозоридаги долларга асосланган нархлари бизнинг сўмимизга асосланган ички бозордагидан анча баланддир (1987 йил маълумотларига кўра): кўмир бўйича — 3,7 баравар, нефть — 4,7, бензин — 2,8, ғўла ёғочлар — 2,44, тахта — 2,4, цемент — 1,4, дераза ойнаси — 1,3, буғдой — 1,6 баравар қиммат туради. Гўшт, картошка, ун, қанд-шакар, балиқ келтириш ички бозордаги сўмга нисбатан ташқи бозордаги доллар баҳосида арзондир. Бироқ республикамиздан ташқарига чиқариладиган асосий маҳсулотлар бўйича нархлар биз учун маъқул бўлмайди. Улар сўмга нисбатан долларда анча арзон туради. Масалан, пахта толаси — 0,6 баравар, ярим дағал жун — 0,3, қоракўл — 0,4, ўсимлик мойи — 0,7 баравар арзон. Сабзавотлар, консерва қилинган мевалар, шарбатлар сотилган тақдирда фойда кўриш мумкин. Бироқ ташқарига чиқариладиган маҳсулотлар орасида уларнинг солиштирма улуши унчалик катта эмас. Жаҳон бозори нархлари ва уларнинг бизнинг нархларимизга нисбати конъюктураси ҳисобга олинса маҳсулот чиқариш — келтириш сальдоси ёқилғи-энергетика комплекси маҳсулоти, металлургия буюмлари бўйича ёмонлашади. Кимё комплекси сальдоси қисқаради, лекин барибир салбий бўлиб қолаверади, бу сальдо машинасозлик ва металлга ишлов бериш бўйича анча ёмонлашади, қурилиш комплекси учун кам ўзгаради. Енгил саноат (пахта тозалаш саноатидан ташқари) бўйича сальдо сезиларли яхши бўлади. Агросаноат комплекси маҳсулоти бўйича эса (бунга пахта толаси ҳам қўшилади) +2449,7 миллион сўмлик мусбат сальдо +1743,6 миллион долларга тўғри келади.

Қилинган ҳисоб-китобларда мамлакатимизда ишлаб чиқарилган молларнинг сифати анча пастлиги ҳисобга олинмади. Бу ҳам маҳсулотни келтириш ва чиқариш умумий сальдосининг янада ёмонлашишига олиб келади. Шуни эсдан чиқармаслик керакки, агар биз жаҳон бозорида ўз алоқаларимизни кенгайтирадиган бўлсак, бу вақтда баланснинг ёмонлашишидан ҳеч нарсага эриша олмаймиз, бунинг устига илгари умумиттифоқ бюджетидан тўланадиган дотациядан ҳам маҳрум бўламиз.

Ҳозирги кунимиз шундай: бироқ келтирилган ҳисоб-китоблардан нохуш хулосаларга келиш керак эмас. Уларда халқ ҳунармандчилиги ва кон саноати маҳсулотини ишлаб чиқариш ва сотиш имкониятлари ҳисобга олинмаган. Революцияга қадар бу тармоқ Яқин Шарқ, Ҳиндистон ва Хитой бозорларида муносиб ўрин эгаллаган эди. Биз эркин деҳқон меҳнатининг улкан имкониятларига миқдорий баҳо берганимизча йўқ. У маҳсулотни қабул қилиш, саралаш, сақлаш, идишларга жойлаштириш ва ташиш бўйича қулай шароитлар барпо этилган тақдирда маҳсулот етиштиришни икки баравар ва уч баравар кўпайтириши мумкин. Ташқарига чиқарилаётган хом ашё, материаллар ва ярим ишлов берилган маҳсулотларни қайта ишлашни чуқурлаштириш ҳисобига маҳсулот нархини анча ошириш мумкин. Бироқ булар ҳаммаси истиқболда, тегишли капитал маблағлар сарфлангандан кейин, ишлаб чиқаришнинг тузилишини қайта қуриш ва унинг анча такомиллашган ихтисослашишини амалга оширишдан кейин бўлиши мумкин.

Ҳозирча Ўзбекистон хўжалиги бошқа республикалар корхоналари билан жуда зич ришталар билан боғланган. Улар шунчалик яқинлашиб кетганки, уларнинг биргаликдаги ишини ягона ишлаб чиқариш механизми деб ҳисоблаш учун ҳам асослар бор. Бу механизмда алоқаларнинг бузилиши иқтисодиётга кескин таъсир қилади. Шундай бўлгач, биз иқтисодий иттифоқдан ўзаро кўп нарсани йўқотибгина чиқишимиз мумкин. Шундай бўлгач, биз куч-ғайратни фойдасиз мунозараларга сарфлаш ўрнига Иттифоқни республика суверенитетларининг демократик принциплари асосида тубдан ўзгартиришга сарфлашимиз яхшидир.

Э. МИРЗААҲМЕДОВ,
иқтисод фанлари номзоди.

17 МАРТ — СССР РЕФЕРЕНДУМИ КУНИ

Тошкент ҳақиқати

20 февраль, 1991 йил ● № 36 (10.032).

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ЭТИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ЖИҲАТДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

26,7 миллиард сўм ўрнига 20,9 миллиард сўм қилиб белгиланган.

Сирасини айтганда, бугунги муаммонинг сабаби ва ўткирлиги мана шундан иборат, бинобарин, мен бу мунозарани ривожлантирмоқчи эмасман, чунки ислоҳот масаласи пулни ким ва нимага сарфлаганлиги тўғрисидаги гап-сўзлар билан алмаштирилиши мумкин эмаслигига ишончим комил. Шунга биноан СССР ҳукумати иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари билан биргаликда кейинги ой мобайнида чакана нархларни ислоҳ қилиш кўрсаткичларини зўр бериб пишиқ-пухта ишлаб чиқиш ва келишиб олиш билан шуғулланди. Бу масалалар федерация кенгашида икки марта кўриб чиқилди. СССР Президенти ҳам, республикаларнинг олий раҳбарлари ҳам истеъмол бозорини барқарорлаштириш, юқори унумли меҳнатга қизиқишни кучайтириш, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш ҳамда чайқовчиликка ва пинҳона иқтисодиётга қарши кураш зарурлигига асосланиб аҳолининг турмуш даражасини белгилайдиган асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий молларнинг давлат чакана нархларини оширишнинг бутун мамлакат ҳудуди учун ягона доираларини белгилаш тўғрисида келишиб олдилар. Бунда моллар ва хизматларнинг чакана нархлари ҳамда тарифларини уларни ишлаб чиқариш ва сотишнинг ҳақиқий қийматини, истеъмол хусусиятларини, талаб ва таклифларнинг нисбатини ҳисобга олиб белгилаш назарда тутилади.

Чакана нархларнинг умумий даражаси тахминан 60 фоиз ортиши назарда тутилмоқда. Шу билан бирга аҳолининг турмуш даражасини белгилайдиган бир қанча халқ истеъмоли моллари учун, бизнинг фикримизча, давлатнинг ўзи **қатъий нархнома асосида нархларни** белгилаши ва бу нархларнинг кўтарилишини назорат қилиб туриши лозим. Шу билан бирга биз миллий, маҳаллий ва ишлаб чиқариш хусусиятларини эътиборга олиб нархларни оширишнинг энг юқори ҳажми иттифоқ даражасида белгилаб қўйилиши лозимлигига асосланамиз. Республикалар шундай молларнинг нархларини марказ белгилаган даражадан пастроқ қилиб белгилаши мумкинлиги кўзда тутилади. Гап, жумладан, гўшт, сут, тухум, нон, ун, қанд-шакар, чой, туз, ич кийим, болаларга аталган моллар ҳақида бормоқда. Республикалар ичида юк ва пассажир ташиш тарифлари ҳам шу тоифага киради.

Помидорнинг нархи етиштирилган жойда қутб доирасидан ташқарида ёки Москвада қанча бўлса, шунча бўлиши; сут товар тарзида ишлаб чиқарилган жойида йирик саноат марказларидаги нархларда сотилиши нотўғри бўлур эди. Яъни молнинг қийматига кирадиган таннарх, транспорт харажатлари ва бошқа чиқимларни ҳисобга олиб, ҳақиқий қиймат тушунчаси ҳар ҳолда тикланиши лозим.

Айни вақтда биз нархларда қишлоқ хўжалигимизнинг товар маҳсулот етиштиришни кўпайтиришдан зарур манфаатдорлигини вужудга келтириш ҳам эътиборга олиниши лозим, деб ҳисоблаймиз. Бироқ биз ҳар қандай чиқимларга қарамай, дори-дармон ва тиббиёт буюмларининг, кофе, синтетик толадан тўқилган газламалар ва улардан тайёрланган буюмларнинг, синтетик материаллардан тайёрланган пойабзал, мўйна, трикотаж, пайпоқ ва ўйинчоқларнинг, бензин, аҳолига сотиладиган керосин, электр энергия, газ, кўмир, печь ёқилғиси ва ўтиннинг, шунингдек арақнинг амалдаги давлат чакана нархларини **оширмаслик** зарур, деб ҳисоблаймиз.

Агар биз молларнинг мана шу рўйхатини гуруҳлаштириб қўйганимиз сабаби депутатларни қизиқтирадиган бўлса, бу масалага алоҳида тўхталишим мумкин. Шу молларнинг ҳар бирининг ўз хусусиятлари ва сабаблари бор. Бу ерда, бир томондан, юқори даромадли моллар, иккинчи томондан зарар келтирадиган маҳсулотлар ҳам бор. Аҳоли учун ижтимоий аҳамият нуқтаи назаридан ёндашув ва иқтисодий аҳамият нуқтаи назаридан ёндашув бор. Шу молларнинг ҳар бири аҳолининг мутлақо муайян гуруҳига мўлжалланган. Агар арақ ҳақида гапирадиган бўлсак, бугун сиз билан биз офат эканлиги ҳақида қанчалик гапирмайлик, барибир воқелигимизда мана шу офат мавжуд ва арақнинг чакана нархини ҳар қандай ошириш оқилона даражадан чиқиб кетади — бу нарса, биринчидан, самогон қилишга мажбур этади ва иккинчидан, бу нарса ҳар ҳолда оилаларнинг бюджетига зарба бўлиб тушади.

Биз чакана нархлар кўтарилишини чеклаш мақсадида 1991 йилда гўшт, сут, балиқ маҳсулотларига, дори-дармонларга ва халқ истеъмол қиладиган бошқа баъзи ижтимоий аҳамиятга молик молларга давлат дотацияларини сақлаб қолиш зарур, деб ўйлаймиз. Ҳозир биз харид нархларидан ва муомала харажатларидан ошиб кетадиган даражадаги чакана нархларни белгилашни нотўғри деб ҳисоблаймиз. Гап шундаки, мана шу нархларнинг даражасида кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалигимиз ривожланишининг барибир паст сифат даражаси асорати мавжуд. Бунинг устига, ҳали ҳам қишлоқ хўжалик маҳсулоти кўплаб нобуд бўлмоқда ва бу нобудгарчиликларни оширилган чакана нархлар белгилаш орқали аҳолининг гарданига юклаш нотўғридир. Шу сабабли бизнинг фикримизча, 1991 йилда гарчи озиқ-овқат ишлаб чиқилган нархларга биноан зарар кўрмайдиган тарзда сотилса ҳам, ҳамма дотацияларни тугатиш керак эмас. Зарар кўрмай сотиладиган маҳсулотларга ҳам дотация сақланиб қолаверади. Аммо бу дотациялар тахминан уч баравар камайтирилади.

Шартномавий (эркин) ва бошқариладиган чакана нархлар билан аҳолига сотиладиган моллар туркумини кенгайтириш кўзда тутилади. Бизнинг ҳисоб-китобларимизга кўра, шу молларнинг рўйхатига биноан товар оборотининг умумий ҳажмидаги салмоғига қараб молларнинг тахминан 30 фоизи шундай нархлар билан сотиладиган бўлади. Масалан, шундай нархлар билан табиий газламалар, табиий толадан ишлаб чиқарилган янги, модали маҳсулотлар, катта ёшдагилар учун чарм пойабзал, модали ва юқори сифатли спорт пойабзали, гилам ва гилам буюмлар, соатлар, баъзи маркалардаги холодильниклар, кир ювиш ва тикув машиналари, электр ва радио ўлчов асбоблари; хомлигида дудланган колбаса, қандолатчилик маҳсулотлари, тирик балиқ; чет эллардан келтирилган тамаки маҳсулотлари сотиладиган бўлади. Биз иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари бу рўйхатни тўлдиришлари ва унга аниқлик киритишлари мумкинлигига асосландик.

Ўйлаймизки, чакана нархларни ислоҳ қилиш юзасидан таклиф этилаётган чора-тадбирлар ишлаб чиқаришни барқарорлаштириш ва кучайтириш билан бирга қўшилиб истеъмол бозоридаги аҳволни нормаллаштириш имконини беради.

Ҳозир бир қанча минтақаларда омборларда моллар бўла туриб, корхоналарнинг рентабелли ишлашига имкон берадиган чакана нархлар ҳали қўйилгани йўқ, деган баҳона билан савдога чиқарилмаётган ҳоллар кўплаб учраётгани ҳақида гапирмоқдалар. Бунда маданий-маиший ва хўжалик маҳсулотлари кўзда тутилади. Очиғини айтишим керак, бу гап ҳам, юмшоқ қилиб айтганда, аниқ эмас, чунки ўтган йилнинг охирида СССР давлат нарх комитети саноат корхоналарига чакана нархлар улгуржи нархлардан паст бўлган ҳолларда ўз маҳсулотини мана шу янги улгуржи нархларга 20 фоиз қўшимча билан сотиш ҳуқуқини берган. Кўпчилик маҳаллий идоралар бу қарорни ижро учун қабул этмаганликларини таъкидлаб ўтишим керак. Натижада маданий-маиший ва хўжалик молларини сотиш соҳасида сунъий равишда мушкул вазият вужудга келиб қолди.

Депутат ўртоқлар, сизларга шуни маълум қилишни принципиал жиҳатдан муҳим деб ҳисоблайман: сизларнинг қарорларингизга мувофиқ ҳозирги босқичда чакана нархлар ва тарифларни ислоҳ қилиш аввало иш **ҳақи ва аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш** муаммоси билан, компенсация тадбирларини эҳтиёт чораси сифатида ўтказиш масаласи билан боғланган эди.

Ҳар бир киши ўзига қанча тўлашингизни, яхшироғи у қўлига қанча пул олишини олдиндан билмас экан, компенсацияга ҳеч ким ишонмайди, деб аниқ-равшан айтаётган кишиларнинг гапи ҳозир мутлақо тўғри, деб ўйлаймиз. Шунга биноан биз ўз ишимизга ёндашувда чакана нархларнинг ошиши муносабати билан келиб чиқадиган қўшимча харажатлар эвазига аҳолига тўланадиган компенсацияни қуйидаги асосий **қоидаларга** биноан ўтказиш лозим, деган фикрга амал қилдик. Моллар қимматлашганлиги эвазига аҳолига тўла компенсация асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий моллар — ич кийим, газлама, кийим-кечак ва пойабзалнинг оммавий турлари, шахсий гигиена буюмлари, тамаки, қурилиш материаллари, мебель, гулқоғоз, идиш-товоқ, рўзғор химияси моллари, бошқа баъзи моллар учун, шунингдек пассажир ташиш тарифлари учун берилади.

Болалар буюмлари учун ҳам моллар тўла компенсация қилиниб, тегишли маблағ балоғатга етмаган фарзандлари бўлган оилаларнинг ўзига берилади.

Бюджет ва бошқа манбалар ҳисобидан компенсация тўловлари ҳажмини аҳолининг ижтимоий-нуфус гуруҳлари бўйича **табақалаштириб** белгилаганда ижтимоий жиҳатдан ночор табақаларни, аввало болаларни, ўқувчи-ёшларни, ногиронлар, пенсионерлар, ёшларни, тўлиқсиз ва кўп болали оилаларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга устунлик берилади.

Бундан ташқари, ишловчиларнинг меҳнат ҳақини ошириб, айни вақтда корхоналар, колхозларнинг фойдасига ва фуқароларнинг даромадларига солинадиган солиқни камайтириш мўлжалланмоқда. Корхоналаримиз нарх ва тарифларнинг ошишидан оладиган маблағнинг бир қисмини таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият соҳасидаги ва ҳужжатхона муассасаларидаги етакчи касблар ходимларининг иш ҳақи даражасини қўшимча равишда оширишга аниқ-равшан сарфлаш кўзда тутилмоқда.

Ўқувчи-ёшларнинг амалдаги стипендияларини ошириш ва янги стипендиялар жорий қилиш мўлжалланмоқда. Ҳарбий хизматчиларнинг пул билан оладиган маоши, озиқ-овқат, буюм ва бошқа моддий таъминот ашёлари миқдори кўпайтирилади. Ҳамма турдаги пенсиялар, нафақалар ва бошқа ижтимоий тўловларнинг миқдори оширилади, шунингдек СССР ижтимоий суғурта жамғармаси ва СССР нафақа жамғармаси маблағлари ҳисобидан давлатнинг моддий мададидан фойдаланувчи шахслар доираси кенгайтирилади. Касалхоналарда, интернатларда, мактабларда, кексалар ва ногиронлар уйларида, мактабгача тарбия муассасаларида ва ижтимоий соҳанинг бошқа муассасаларида ижтимоий хизмат харажатлари оширилади.

Биз аҳолининг кам даромадли табақаларига пул компенсацияси маҳаллий идоралар томонидан кўрсатилаётган ҳар хил ижтимоий ва аввало натура тарзидаги ёрдам билан тўлдирилишига асосланамиз.

Озиқ-овқат маҳсулотларининг давлат чакана нархларини минтақалар бўйича табақалаштиришни бекор қилиш ҳамда компенсация тўловлари миқдорини амалдаги район коэффициентларини ҳисобга олиб иш ҳақига нисбатан белгилаш режалаштирилмоқда. Шу тариқа биз мамлакатнинг жуда оғир шароитли шимолий районларида меҳнат қилаётган кишиларни унутмаймиз.

Иқтисодиётдаги ҳозирги аҳвол беқарорлигини ҳисобга олиб компенсация миқдори иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасидаги келишувга биноан аҳолининг 1990 йил давлат ресурсларидан амалда товарлар ва хизматларга бўлган талаби асосида белгиланиши лозим. Бугунги кунда истеъмол жиҳатидан 1990 йилги даражани сақлаб туришга ҳозирча эришмаганлигимизни атайлаб таъкидламоқчиман. Талабалар ва ўқувчиларга, пенсионерларга, болаларга, махсус пенсия ва нафақалар олаётган бошқа кишиларга дастлабки компенсация тўловлари истеъмол моллари ва хизматларга янги нархлар жорий этиладиган муддатгача олдиндан тўланади. Бунда компенсация тўловларининг аниқ миқдори ва тартиби жойлардаги шарт-шароит ва истеъмол таркиби ҳисобга олиниб, республика идоралари томонидан аҳоли тегишли гуруҳлари даромадларининг кафолатланган миқдорлари сифатида умумиттифоқ даражасида қабул қилинганидан кам бўлмаган миқдорда белгиланади. Давлат корхоналарида, ташкилотлар ва муассасаларда ишлаётганларга энг кам миқдордаги кафолатланган даромадлар тариф ставкалари ва мансаб маошларини қайта кўриб чиқиш йўли билан таъминланиши керак. Бунда меҳнаткашларга кундалик харид моллари ва хизматларнинг барча қимматлашуви ана шу корхоналар имкониятларини ҳисобга олиб, биз келишиб оладиган энг кам миқдорда қопланади.

Ставка ва маошлар корхона маъмурияти касаба уюшмалари билан келишиб, иттифоқ ҳукумати ва жумҳуриятлар ҳукуматлари белгилаган умумий қоидалар асосида, бироқ 60 сўмдан кам бўлмаган миқдорда оширилади.

Биз бир қанча ҳолларда корхоналар тариф ставкалари ва мансаб маошларини ҳисоблаб чиқишга улгурмасликлари мумкинлигини ҳам ҳисобга олаяпмиз. Шунинг учун олдиндан компенсация тўланишини таъминлаш мақсадида дастлабки тўловларни алоҳида ведомость асосида иш ҳақига махсус қўшимчалар тарзида мутлақ миқдорда тўланиши ҳамда ана шу миқдор кейинчалик ставкалар ва маошларга қўшиб қўйилиши керак.

Ушбу қоидаларни кооператив ва жамоа хўжаликларида ҳам қўлланиш учун тавсия этиш мумкин бўлур эди.

Корхоналар ана шундай ёндашув асосида ставкалар ва маошларни оширгач, кейинчалик ишчи ва хизматчиларнинг оширилган тариф ставкалари ва мансаб маошларини мустақил равишда белгилашлари (бунда ходимлар тоифалари орасида ставкалар ва маошлар миқдоридаги амалдаги нисбат сақланиб қолади), шунингдек устама ҳақ, қўшимча тўловлар, мукофотлар ва кўп йил ишлаганлиги учун бир йўла бериладиган мукофотларни ҳисобга олиб, рағбатлантирувчи тусдаги бошқа тўловларни ҳам белгилашлари мумкин. Бунда ставкалар ва маошларнинг, шунингдек ходимларнинг тегишли касб-малакадаги гуруҳлари учун устама ҳақ, қўшимча тўловлар ва мукофотларнинг аниқ миқдори корхоналарда жамоа шартномалари ва тариф битимларининг шартлари асосида белгиланади. Корхоналарнинг ана шу ҳуқуқлари СССРда корхоналар тўғрисидаги, корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлардан олинадиган солиқлар ҳақидаги ва 1991 йилги иттифоқ бюджети тўғрисидаги СССР қонунларига мувофиқ меҳнатга ҳақ тўлаш учун ажратиладиган маблағлар ҳисобига рўёбга чиқарилади. Шу муносабат билан 1991 йилги истеъмол фондини ташкил этиш учун қабул қилинадиган меҳнатга ҳақ тўлаш базавий фондини ошириш керак бўлади. Ҳисоб-китобларимизга кўра, ана шу фондни тахминан 450—480 сўм даражасида белгилаш зарур.

Бюджетдан маблағ билан таъминланадиган корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар ўз ҳуқуқларини устама ҳақ, қўшимча тўловлар, мукофотлар ва рағбатлантиришнинг бошқа турларига тааллуқли қисмда ана шу мақсадлар учун уларга ажратиладиган маблағ доирасида мустақил равишда амалга оширадилар. Ставкалар ва маошлар тўғрисида гапирадиган бўлсак, улар ана шу корхоналар, ташкилотлар, муассасаларни маблағ билан таъминлаб турадиган тегишли идоралар билан келишган ҳолда оширилади.

Таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият муассасалари ва архивлар ходимларини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилишни кучайтириш мақсадида уларнинг меҳнатига ҳақ тўлашда таркиб топган қолоқликни бартараф этиб, нарх-наво ва тарифлар оширилишидан тушадиган маблағларнинг бир қисмини ана шу тармоқлардаги етакчи касблар ходимлари иш ҳақини оширишга сарфлаш зарур. Ана шу тоифадаги ходимларнинг тариф ставкалари ва маошларини иттифоқ ҳукумати белгилаганига нисбатан ўрта ҳисобда тахминан 60—80 фоиз ошириб, уларнинг янги миқдорини тасдиқлаш керак бўлади. Бу эса, бир томондан, уларнинг иш ҳақи даражасини ишлаб чиқариш тармоқлари ходимлари иш ҳақи даражасига яқинлаштириш ва шу билан бирга турли минтақаларда меҳнатга ҳақ тўлашдаги ёндашувларни баравралаштириш имконини беради.

Сизлар учун шу нарса сир эмаски, бугунги кунда мамлакатимизнинг турли жойларида ўқитувчининг ҳам, врачнинг ҳам меҳнатига турлича ҳақ тўлаш ҳоллари пайдо бўлди. Чунки айрим минтақалар иш ҳақини ошириш учун қандайдир қўшимча ресурсларни топдилар, баъзи жойларда ходимлар иш ташлашди, бошқа жойларда ишлашди, натижада хилма-хиллик пайдо бўлди. Ушбу соҳада баравар меҳнат учун меҳнатга ҳақ тўлашнинг ягона умумдавлат қоидаси сақлаб қолиниши зарур, деб ўйлаймиз.

Биз республикалар нарх-наво ошиши муносабати билан аҳоли даромадлари кафолатларининг зарур миқдорини ҳисобга олиб, баланд тоғли, дашт, сувсиз жойларда ишлаганлик учун қўшимча ҳақ тўлаш ҳамда мамлакатнинг шимолий ва шарқий минтақаларида узлуксиз меҳнат стажи учун иш ҳақига қўшимчалар тўлаш мақсадида ҳозирги пайтда амал қилаётган иш ҳақининг 300 сўмдан иборат энг кўп миқдорини оширадилар, деб мўлжаллаяпмиз. Аҳолининг ижтимоий жиҳатдан ҳимояланмаган энг катта гуруҳларидан бири — болали оилаларга ёрдам бериш масаласини алоҳида ажратиб кўрсатиш лозим. Ана шу оилаларнинг турмуш даражасини сақлаб қолиш мақсадида ижтимоий нафақалар миқдорини тахминан 60—80 фоиз ошириш ва ҳозирги вақтда махсус компенсациялар ёки нафақалар олмаётган 16 ёшгача бўлган болаларга, агар бола ўқиса ёки стипендия олмаётган бўлса, 18 ёшгача уларга шундай нафақалар ёки компенсациялар жорий этиш зарур.

Энг кам иш ҳақининг янги даражаси тасдиқлангунга қадар ҳозирги вақтда бола туғилганда 250 сўм ва ҳар ойда 110 сўм миқдорида оилаларга берилаётган нафақаларнинг энг кам миқдорларига давлат кафолатини жорий этиш керак. Болани парвариш қилганлик учун оналарга бериладиган нафақани, шунингдек муддатли хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг болалари учун, васийликда бўлган болалар, бемор болалар учун, ёлғиз оналар учун тўланадиган нафақаларни ошириш яъни болали оилаларнинг моддий аҳволи барқарорлигини оширишнинг кенг кўламли дастурини рўёбга чиқариш даркор.

Ҳозир бутун дастур тўғрисида батафсил гапиришнинг зарурати йўқ. Биз онгли равишда ана шу оилалар манфаатини кўзлаб муайян тарзда қайта тақсимлаш йўлидан бораётганлигимизни таъкидлашни истардим. Ўқувчи ёшлар ҳам шу соҳага киради. Бизнингча олий ўқув юртларининг талабаларига 120 сўм, техникумларнинг ўқувчиларига 100 сўм, ҳунар-техника билим юртларининг ўқувчиларига 80 сўм стипендия белгилаш зарур.

Пенсионерлар, ногиронлар ва боқувчисидан маҳрум бўлган оилалар муаммосини алоҳида ажратиб кўрсатмоқчиман. Бу борада ҳам тегишли компенсация тўлаш дастури зарур.

Ҳарбий хизматчиларга келганда, офицерлар составидаги кишилар, прапоршчиклар, мичманлар, муддатидан ташқари хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг мансаб маошларини 80 сўм, оддий аскарлар ҳамда ички ишлар органларининг раҳбарлари мансаб маошларини 60 сўм кўпайтириш мўлжалланмоқда. Муддатли хизмат ҳарбий хизматчилари, суворовчилар, нахимовчилар, музика билим юртларининг тарбияланувчилари ва курсантлар маоши ойига 20 сўм, ҳарбий ўқув юртларининг ҳозирча офицер унвони бўлмаган тингловчиларининг маоши ойига 60 сўм оширилади. Бундан ташқари ҳарбий хизматчиларни озиқ-овқат, кийим-кечак, тиббий ва моддий жиҳатдан таъминлашнинг бошқа турлари учун харажатларни ҳам тегишли даражада ошириш керак.

Олис гарнизонларда ва жойлардаги ички ишлар органлари ҳарбий хизматчилари, оддий ва раҳбар составининг ишламаётган хотинларига (ишга жойлашиш имконияти бўлмаган жойларда) 60 сўм миқдорида компенсация тўлашни жорий этиш лозим бўлади. Бундай жойлар рўйхати СССР Мудофаа вазирлиги, СССР Давлат Хавфсизлиги Комитети ва СССР Ички ишлар вазирлиги томонидан белгиланиши керак. Ана шу идоралар ҳарбий хизматчилари бўлган пенсионерларнинг ҳам пенсияларини ошириш даркор.

Мамлакат илк бор ишсизлик муаммосига дуч келди. Ушбу муаммони ҳар томонлама кўриб чиқиб, ана шундай кишилар қайта ўқитиладиган даврда қонунда белгиланган тартибда ишсиз деб топилган кишиларга ойига 50 сўм миқдорида компенсация тўлашни жорий этиш тўғрисида ўйлаяпмиз.

Ана шу 50 сўм ишсизлик нафақасига қўшимча равишда тўланиши керак.

Бошқа хил компенсация тўловлари тўлаш учун кўзда тутилаётган бир қанча тадбирлар бор, жумладан, корхоналар даромадидан олинадиган солиқ ставкасини 35 фоизгача камайтириш, солиқ солинмайдиган иш ҳақининг энг кам миқдорини 160 сўмгача ошириш ва фуқароларнинг ойига 160 сўмдан ошадиган даромадларидан олинадиган даромад солиғи ставкасини тегишли тарзда камайтириш лозим.

Жуда кўп мунозарага сабаб бўлган энг катта муаммо — фуқаролар жамғармаларини муҳофаза қилишдир. Ҳар қандай ҳолларда омонат ва сертификат эгаларига уларнинг омонатларини қайта ҳисоблаб чиқиш йўли билан компенсация тўланиши керак. Бу масалани СССР Давлат Банки ва СССР Жамғарма Банки СССР Вазирлар маҳкамаси билан келишган ҳолда махсус кўриб чиқади ва бу масала ҳал этилади.

Биз энг муҳим масалаларни келишиб олдик. Махсус ишлаб чиқиладиган шкала (ёки бир қанча шкала) асосида омонатлар фоизларини ҳисобга олиш ва қайта ҳисоблаб аҳоли жамғармаларига компенсация тўлаш таъминланади.

Бугунги кунда аҳвол икки хил эканлигини айтиш лозим. Республикаларнинг кўпчилиги янги нархлар даражасига рози эканликларини тасдиқлади ва бу хусусда келишмовчилик йўқ деб айтиш мумкин.

Компенсация масаласи хусусида гапирадиган бўлсак, ҳозирги кунда бу масала энг муҳим масалалардан бири бўлиб қолди. Бунда икки хил нуқтаи назар мутлақо ошкора тўқнашди. Биз компенсация масалалари нарх-наво масалалари сингари умумиттифоқ бозорига бир хил ёндашув қоидаси асосида ҳал этилиши керак, деб ўйлардик. Чакана нархлар (меҳнат қийматига баҳо беришнинг асосий мезонларидан бири)га бир хил ёндашилаётган пайтда, агар меҳнатга ҳақ тўлаш меҳнат ҳажми ва сифатига мувофиқ турли ҳудудларда турлича ҳал этиладиган бўлса, ягона иқтисодий макон бўлиши мумкин эмас. Бундай бўлмайди. Нарх-наво тўғрисидаги ва компенсация тўғрисидаги қарорлар СССР Конституциясига асосланган даражада қабул қилиниши керак, деб ҳисоблаймиз. СССР Конституциясида ССР Иттифоқи фуқароларининг меҳнат қилишга, унга адолатли тарзда ҳақ тўланишига ва ижтимоий ҳимояланишига бўлган тенг ҳуқуқлари қайд этилган. Нарх белгилаш, аҳолининг ҳимояланиш даражасини аниқлаш чоғида ана шундай ёндашувлар асос қилиб олинган.

Лекин бу ерда, илгари айтганимдек, биз турлича ёндашувларга дуч келдик. Бир қанча жумҳуриятлар — Россия Федерацияси, Украина, Белоруссия чакана нархларни ошириш тўғрисидаги масалани ҳал этишни СССР ҳукумати ўз зиммасига олишини, компенсация масаласини эса жумҳуриятларга қолдиришни таклиф этдилар. Иттифоқ ҳукумати бунга рози бўлолмайди. Чунки бу минтақаларимизнинг ривожланиш даражасидаги тафовутлар билан боғлиқ. Нарх белгилаш принциплари ҳамда чакана нархлар даражаси ўзгарганида пировард маҳсулот (энг аввало халқ истеъмол моллари) ишлаб чиқаришдаги улуши жуда катта бўлган иттифоқдош жумҳуриятларнинг ҳудудларида даромад олинади. Бундай жумҳуриятлар учун хом ашё етказиб бераётган жумҳуриятлар бор-ку, улар ўз аҳолисига компенсация тўлаш манбаига эга бўлмай қоладилар. Шу маънода жумҳуриятлар гўё икки «лагер»га бўлиниб қоладилар. Баъзи жумҳуриятлар ўзларини эҳтиёт қилиш, янада кўпроқ ҳимоя воситаларига эга бўлиш учун қўшимча маблағни қўлга киритадилар. Бошқа жумҳуриятлар эса — ҳоҳлайдиларми ёки хоҳламайдиларми — хом ашё нархини ошириш йўлига (яна нархлар пойгасини бошлашга) ўтиб олишлари керак бўлади, ёки бу ҳолда марказ деганда иттифоқ ҳукуматини тушуниб, марказдан компенсация сўрайдилар.

Бугунги кунда ягона давлат бюджетимиз йўқлиги, даромадлар эса иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасида қатъий тақсимланганлиги сабабли аввалдан шуни айтиш мумкинки, иттифоқ ҳукумати бу жумҳуриятларга етарли даражада ёрдам бера олмайди. Демак бу ерда гап иккинчи йўл ҳақида — яъни халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш нуқтаи назаридан «юк жўнатувчи» ҳисобланган жумҳуриятлар, агар хоҳласалар бундай ёрдам беришлари мумкинлиги тўғрисида бормоқда. Бу эса, ўз-ўзидан иттифоқ ҳукуматининг ваколатлари амалда айрим жумҳуриятлар даражасига ўтиб қолишини билдиради. Иттифоқ ҳукумати ўз фикрида қолади: ҳам нархлар, ҳам компенсация борасидаги қарорлар ижтимоий жиҳатдан энг кам ҳимоя қилиш даражасида марказда, умумиттифоқ миқёсида қабул қилиниши керак.

Мен эътиборингизни қаратмоқчи бўлган иккинчи жиҳат шундан иборатки, биз иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасидаги ўзаро муносабатлар масаласини ҳам нарх белгилаш ислоҳоти ўтказилаётганида ҳал қилиниши зарур, деб ҳисоблаймиз, чунки айрим минтақалар чакана нархлар ислоҳоти натижасида оладиган қўшимча даромадларни улар ўртасида у ёки бу усулда тақсимлашга тўғри келади. Бу ерда гап ислоҳотни рўёбга чиқаришга доир ўзига хос иттифоқ—жумҳурият жамғармасини тузиш ҳақида кетаётганлигини айтган бўлур эдим, зотан ресурсларни қайта тақсимлаш муаммоси иттифоқ — жумҳурият даражасида жумҳуриятлар ўртасидаги ўзаро муносабатларгагина эмас, айни вақтда жумҳуриятларнинг ўзига ҳам тааллуқлидир.

Агар Россия Федерациясини мисол тариқасида оладиган бўлсак, у ҳолда ташиб кетиладиган асосий моллари олтин ва олмос бўлган, халқ истеъмол молларининг 90 фоизи бошқа минтақалардан келтириладиган Ёқутистон чакана нархлар оширилганида ёки иттифоқ ҳукуматидан, ёки Россия Федерацияси ҳукуматидан бевосита компенсация дотациясини олиши кераклиги мутлақо равшан, акс ҳолда жумҳурият аҳолиси нарх-навонинг бундай кўтарилишига дош беролмайди.

Яна бир муҳим масала устида тўхталиб ўтишни хоҳлардим. Кўп депутатлар муайян босқичда энг кам компенсация миқдори 40 сўм даражасида бўлади, дейилганини эшитганлар. Гап шундаки, жумҳуриятлар билан иш бошлаган вақтимизда биз қайд этилган давлат чакана нархлар оширилганининг компенсацияси йўлидан боргандик. Якун чиқарилганида ҳисоб-китоблар шуни кўрсатдики, давлат чакана нархлари кўтарилиши билан бир вақтнинг ўзида табиийки товарларнинг барча нархлари ҳам ошади, давлат эса бу нархларни бошқариладиган ёки эркин нархлар тоифасига ўтказади.

Бу ўринда бизга ҳеч қандай далил-исбот талаб этилмади, бироқ ҳисоб-китоблар қилинганида нарх-наво оширилиши умумий ҳажмининг тахминан учдан бир қисми эркин (шартномавий) нархлар тоифасига тўғри келиши маълум бўлиб қолди. Эркин нархлар оширилиши билан бериладиган компенсацияни индексация босқичигача кечиктириш нотўғри эканлиги равшан бўлиб қолди, чунки сон сифатга айланади. Ўлкалар, вилоятлар ва ҳатто корхоналардаги ўз қарорларимиз билан нархларни эркин қилиш орқали нарх-наво ошишининг табиий жараёнини ҳам эътироф этишга тўғри келди. Шу сабабли бу ҳолда давлат чакана нархларининг ўзгариш қийматинигина компенсацияга киритиш билан бир вақтда биз нархлари қатъий белгиланишидан бош тортаётган молларнинг нархи аввал мўлжаллангандек ошиб кетишини ҳам ҳисобга олиш зарурга ўхшайди. Бундай ёндашувда ишлаётганлар учун энг кам компенсация беришнинг моҳиятан янги даражаси юзага келади — энди 40 сўм эмас, балки 60 сўм тўланадиган бўлади. Мана шу янги даражага айрим жумҳуриятлар томонидан эътироз билдирилди. Шуни ҳам таъкидлашим керакки, бугунги кунга келиб Россия Федерациясидан ташқари, кўпчилик жумҳуриятлар бунга эътироз билдиришмаяпти.

Республикалар Иттифоқ ҳукумати белгилайдиган даражада компенсация тўлаш учун ўзимизда маблағ бўлмайди, деб ҳисоблар эдилар. Олий Кенгашга шуни маълум қилишим керакки, бизнинг ҳамма ҳисоб-китобларимиз биз чакана нархлар оширилишининг 85 фоизини компенсация тўлаш тартибида қоплашимизга асосланди.

Нима учун 85 фоиз! Биринчидан, нархи ошириладиган ҳамма молларга компенсация тўлаш керак, деб ҳисобламаймиз. Улардан баъзиларини мен бугун айтиб ўтдим. Иккинчидан, бу ерда 1990 йилги истеъмол даражасига доир ҳисоб-китобларни ҳам эътиборга олиш керак: биз амалда натура тарзидаги маҳсулот ҳажми бўйича 95 фоиз бўлган даражадамиз.

Биз, бир томондан, моллар таркиби қисмидаги ҳисоб-китоблар (ишлаб чиқариш ва импорт нуқтаи-назаридан) бўйича ҳудудий жойлашув жиҳатидан юз бериши мумкин бўлган хатоларнинг олдини олиш учун муайян резерв зарур, деган хулосага келдик. Шунингдек чакана нархлар оширилишининг қайсидир қисми аслида бозорни барқарорлаштириш омили сифатида намоён бўлиши керак, деб ўйладик.

Яъни ўйлаган фикримизнинг мазмуни шундан иборатки, биз бозорга ўтишнинг зарур омили сифатида нарх белгилашни ислоҳ қилишдан чакана нархларни маъмурий ислоҳ қилишга ўтиб кетмаслигимиз керак.

Шу тариқа, чакана нархларни ошириш қийматидан компенсация тўлашнинг 85 фоизи, жумладан уларни эркин қилиш, — энг мақбул миқдордир. Нарх белгилаш ислоҳоти ўтказилгандан кейин биз аста-секин улгуржи нархларни ҳам, чакана нархларни ҳам янада **мувофиқлаштириш** йўлидан бораверамиз. Бунда индекслаш тўғрисидаги масалани ҳал этиш зарур. Чунки нарх-навонинг янада кўтарилиб кетиши эҳтимоли истисно этилмаган.

СССР халқ депутатлари тўртинчи Съездининг қарорларига мувофиқ ишлаб чиқилган энг кам истеъмол бюджетини шакллантиришнинг умумий қоидалари тўғрисидаги фармон лойиҳаси СССР Президенти кўриб чиқиши учун тақдим этилди. Ёдингизда бўлса керак, Съездда энг кам истеъмол бюджети нормативлар асосида шакллантирилиши ва фуқароларнинг яшаш минимумини белгилаб бериши кераклиги тўғрисида гапирилган эди.

Аминманки, бозор муносабатларига ўтиш дастурини рўёбга чиқариш чоғида биз нарх белгилаш, меҳнатга ҳақ тўлаш ва мамлакатнинг бутун ҳудудида фуқароларнинг ижтимоий жиҳатдан ҳимояланиши қоидалари бирлигига риоя этишга интиламиз. Бу — ягона иқтисодий маконни, ягона давлатни сақлаб қолишнинг мажбурий шартидир.

СССР Олий Кенгашидан ислоҳот ўтказишга оид таклифларимизни қўллаб-қувватлашни сўраймиз.

ИЖАРА ПУДРАТИ АМАЛДА

ЯНГИЧА ИШЛАШ САМАРАСИ

КОЛОННАМИЗ жамоаси зиммасига масъулиятли вазифа юклатилган. Биз сув хўжалиги иншоотлари қуриш қатори кенг ҳажмда уй-жойларни бунёд этиш ишларини ҳам амалга оширамиз. Ҳар йили миллионлаб сўмлик капитал маблағ ўзлаштирмоқдамиз.

Жамоамиз бир вақтлар ўз меҳнати натижасидан сира қаноат ҳосил қилмас эди. Ишлаб чиқаришга раҳбарликнинг эски усули бунга сабаб бўларди. Кейинчалик бу соҳада қатор янгиликлар вужудга келди. Уларни қунт билан ўргандик ва ниҳоят ижара пудратида тўхтадик.

Бундан биз фақат наф кўрмоқдамиз. Чунки ижара пудрати колоннамиз ва унинг бўлинмаларида ишлаб чиқариш ва меҳнат интизомини мустаҳкамлашга, ҳар бир бинокорнинг ўз иши натижасидан, айниқса, унинг сифатидан моддий манфаатдорлиги ортишига, мавжуд бинокорлик асбоб-ускуналаридан самарали фойдаланишга олиб келди. Натижада ишлаб чиқариш кўрсаткичларимиз ҳам яхшиланиб борди.

Фикримнинг далили учун ўн иккинчи беш йилликнинг сўнгги йилидаги ишимизни мисол учун келтириш мумкин. Шуниси қувончлики, барча кўрсаткичлар бўйича топшириқ тўла ва ортиғи билан адо этилди. Режага мувофиқ 3 миллион 75 минг сўмлик капитал маблағ ўзлаштиришимиз керак эди. Амалда уни 213 минг сўм ошиғи билан адо этдик.

Йил давомида катта ҳажмдаги бунёдкорлик ишлари амалга оширилди. Уй-жойнинг ўзидан 3039 квадрат метр саҳнли қурилиб, топшириқ 103 фоиз қилиб бажарилди. Уларда ўнлаб деҳқонлар оилалари ҳовли тўйлари ўтказишди. Айни вақтда қатор иншоотлар ҳам барпо этдик. Оҳангарон ноҳиясидаги С. М. Будённий номли шўро хўжалигида 70 гектар янги ер ўзлаштирилиб, фойдаланишга топширилди. 145 гектар ернинг мелиоратив ҳолати яхшиланди. Ангрен дарёси тошқинига қарши иншоотлар бунёд этишда 532 минг сўм ўзлаштирилди.

Лекин эришган ютуқларимиз хотиржамликка берилиш учун ҳеч вақт асос бўлолмайди. Чунки ҳали биз жуда кўп имкониятларни бой бермоқдамиз. Айниқса, қурилиш суръати ва сифатини оширишга ёрдам берадиган барча омиллар ҳам ишга солинаётгани йўқ. Бу йилги режамизни тузишда шуларни ҳам ҳисобга олдик. Шунинг учун ҳеч иккиланмай камида 6 миллион сўмлик капитал қурилиш ишларини амалга оширишни меҳнатимиз марраси қилиб белгиладик.

Биз бунда аввало аҳил ва иноқ жамоамизга ишондик. Айниқса, Н. Назиров, Н. Ҳайдаров, М. Мазиев каби бригада саркорлари жамоанинг ҳақиқий етакчилари ҳисобланишади.

Йил давомида кўплаб янги иншоотлар, уй-жойлар, иморатлар қуриш ниятимиз бор. Оҳангарон ноҳиясидаги Хонобод бўрдоқичилик пунктининг янги биноси қурилишини тугаллаймиз. Уни барпо этиш шаҳарнинг экологик ҳолатини ҳам яхшилашга олиб келади. Бундан ташқари К. Ворошилов номли совхозда 215 гектар ернинг мелиоратив ҳолати яхшиланади. Биргина шу хўжаликда салкам 1 минг квадрат метр саҳнли уй-жой қурамиз. Серго номли шўро хўжалигида эса 600 минг сўмлик қурилиш-монтаж ишларини амалга оширамиз. Бошқа хўжаликларда ҳам қатор катта-кичик иморатлар қурилади.

Бундай катта вазифаларни муваффақиятли уддалаш учун инсон омилига эътиборни янада кучайтирамиз. Уларнинг моддий ва маиший турмуш шароитларини яхшилашга қаратилган тадбирларни амалга ошириш давом эттирилади. Бинокорларнинг уй-жой шароитларини яхшилаш билан боғлиқ бўлган қатор тадбирлар кўрилади. Буларнинг ҳаммаси олдимизда турган вазифанинг муваффақиятли адо этилишига хизмат қилади, деб ишонамиз.

О. ТОШМУРОДОВ,
Тошкент сув қурилиш трестига қарашли 5-механизациялашган кўчма колонна бошлиғи.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ IV СЕССИЯСИ

«ЎЗБЕКИСТОН ССРда ТАДБИРКОРЛИК ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИНИНГ ИККИНЧИ МУҲОКАМАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши иқтисодийислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқарув комитети раиси ўринбосари Э. Н. ХЎЖАЕВнинг маърузаси

Ҳурматли Президент!
Ҳурматли Раис!
Ҳурматли Ўзбекистон халқ депутатлари!
Ўртоқлар!

Ҳозирги кунда жумҳуриятлар мустақиллиги учун кураш энг асосий масала бўлиб турибди. Бу, албатта тўғри, чунки мустақиллик иқтисодий ўсиш ва тараққиёт заминидир. Аммо, ўртоқлар, шу нарсани ёдда тутиш керакки, бу масаланинг фақат бир томони, унинг иккинчи палласида товар ишлаб чиқарувчининг эркинлиги ҳам ётади. Жумҳурият мустақилликни қўлга киритиб, ўзининг фуқароларини ижтимоий ва иқтисодий эркинлик билан таъминламас экан, унда бу мустақиллик унга салбий самара беради, холос. Чунки ҳар қандай тараққиёт заминида эркин инсон ётади. Ҳар қандай шахснинг эркинлиги асосида эса унинг мулкдорлиги ётади. Агар шахс бир мулкни, ҳеч бўлмаганда, ўзининг меҳнат қилиш қобилиятини, яъни илмий тил билан айтганда, иш кучини тасарруф этиш, унга эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлмас экан, унда ўзини-ўзи ҳеч қачон эркин ҳис эта олмайди, у аста-секин ноаниқлик, мунофиқлик ва бебошлик йўлига киради.

Жумҳуриятимиз Президенти И. А. Каримов «Известия» рўзномасининг махсус мухбири билан суҳбати вақтида таъкидлаганидек, «умуман фақат хусусий мулк эгасигина ёки шундай мулкка эга бўлиш учун барча имконияти бор одамгина меҳнатни сева олади. Ҳеч нима — на хусусий уй, на ўзига муносиб даромад керак бўлмаган одам эса ижтимоий жиҳатдан ҳийла хавфли бўлади» («Совет Ўзбекистони» газетаси, 1991 йил 30 январь).

Инсоннинг хўжалик фаолияти эркинлигининг ҳуқуқий асосини таъминловчи қонунлардан бири бу муҳокама этилаётган «Ўзбекистон ССРда тадбиркорлик тўғрисида»ги қонундир.

Ҳурматли депутат ўртоқлар, мазкур қонун учинчи сессиямизда биринчи ўқишда асос сифатида қабул қилинган эди. Ишчи гуруҳи уч ой давомида қонун лойиҳасини такомил шаклига келтириш учун тинимсиз изланиш олиб борди. Узоқ давом этган умумхалқ муҳокамаси тадбиркорликнинг бизларга қоронғу бўлган жуда кўп томонларини ёритиб берди. Умумхалқ муҳокамаси бизларга бу қонунни Ўзбекистон шароитида ҳаракат қилишининг ўзига хос томонларини очишда катта ёрдам берди. «Ўзбекистон ССРда тадбиркорлик тўғрисида»ги қонуннинг ҳозирги сизларга тарқатиб берилган лойиҳаси унинг учинчи сессияда муҳокама этилган нусҳасидан асосий фарқи шундан иборатки, охирги лойиҳада биз тадбиркорликнинг ташкилий фаолиятига тегишли бўлган барча моддаларни корхона тўғрисидаги қонунга киритдик, чунки корхона ўз мақсади юзасидан тадбиркорлик фаолияти амалга ошириладиган соҳа бўлиб ҳисобланади.

Биз мазкур лойиҳада тадбиркорлик фаолиятига, унинг ижтимоий соҳадаги йўналиш ва ҳаракатига, давлат билан тадбиркор ўртасидаги муносабатларига асосан эътибор бердик. Тадбиркорлик фаолиятини олиб боришнинг ҳуқуқий нормалари, иқтисодий омиллари ва конкрет шаклларига оид моддалар эса корхона тўғрисидаги қонунда ўз аксини топди. Биз бу хулосага жуда чуқур изланишлар, баҳслар ва кенг муҳокамалар натижасида келдик. Бу ўринда шу нарсани ҳам айтиб ўтиш керакки, айрим мутахассислар бизга бу икки қонунни бирлаштиришни тавсия этдилар.

Улар Россия парламенти қабул қилган корхона ва тадбиркорлик тўғрисидаги ягона қонунга ишора этишди. Лекин чуқур мулоҳазалар натижасида биз Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий шароитини ҳисобга олиш зарурлиги хулосасига келдик. Бундай хулосага келишимизнинг асосий сабаби: биринчидан, тадбиркорлик — бу фаолият, корхона эса — унинг ташкилий формасидир.

Иккинчидан, корхоналарнинг ҳаммаси ҳам ҳозирги даврда тадбиркорлик билан шуғулланишга тайёр эмас.

Учинчидан, тадбиркорлик билан шуғулланишни хоҳловчи, лекин ҳадиксировчи кишиларга тадбиркорлик ҳақидаги алоҳида қонун руҳий далда бўлади.

Ҳақиқатан ҳозиргача халқимизда қатағон ва турғунлик йилларида шаклланган қўрқув ва ҳадиксираш муҳри ҳали ҳам ўзини билдирмоқда. Муҳокама вақтида олинган жуда кўп мактубларда мана шу масала кўтарилган.

Тадбиркорликка кенг йўл очиб бериб жуда савобли иш қиляпсизлар, лекин бизни ҳам Иброҳимжон Давидовнинг тақдири кутмаяптимикан, деган савол билан жуда кўплар бизга мурожаат қилмоқда. Ҳақиқатан ҳам «Народное слово» рўзномасининг 1991 йил 31 январда босилиб чиққан «Мустасно тарзида отиб ташлансин» деган мақола ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди. Бу мақолада марғилонлик Иброҳимжон Давидов тадбиркорлиги учун жавобгарликка тортилиб, олий жазога ҳукм этилганлиги жуда ачинарли ёзилган. Тадбиркорларга бўлган бундай муносабат, албатта, жуда кўп ташаббускор, уддабурон кишиларга янги хўжалик шароитига ўтишда руҳий таъсир ва тўсқинлик қилади.

Муҳокамада қатнашганларнинг жуда кўп таклифларида қонуннинг давлат томонидан бериладиган кафолатини янада аниқроқ қилиш ва тадбиркорларнинг ҳаракатига сунъий тўсқинлик қилмасликка эришишни қонуннинг асосий вазифаси бўлиши кераклигини таъкидладилар. Биз қонунни такомиллаштириш натижасида бу мақсадга тўла эришдик десак бўлади.

Қонун лойиҳасини такомиллаштиришда Олий Кенгашимиз комитетлари, Ўзбекистон ССР халқ депутатлари Т. Тўлаганова (3-Назарбек сайлов округи), А. Исаев (201-сайлов округи), Турғунпўлат Ҳошимов (256-Свердлов сайлов округи) томонидан, бир гуруҳ иқтисодчи олимлар — Э. А. Акромов, Ф. К. Қаюмов, М. Ш. Шарифхўжаев, О. Ҳ. Ҳикматов, А. А. Абдуғаниев, М. Т. Турсунхўжаев, Г. К. Саидова ва С. С. Ғуломов раҳбарлигидаги Тошкент халқ хўжалик институтининг қатор мутахассислари томонидан билдирилган фикрлар қонун лойиҳасини янада такомиллаштиришга катта ҳисса қўшди.

Тошкентликлар — А. Гончарова, Т. Эшонбоева, А. Королева, Г. Шукурова, наманганликлар — У. Бекмирзаева, А. Раззоқова, О. Ҳамидова, фарғоналиклар — А. Абдураззоқов, М. Ҳалилов, қашқадарёлик Т. Ашуров, самарқандлик В. Каграманов, марғилонлик Р. Маҳмудов ўртоқларнинг аниқ фикрлари қонун лойиҳасини қайта ишлашда ҳисобга олинди.

Айниқса, 13 февралда «Совет Ўзбекистони» рўзномасида босилиб чиққан С. Бойдадаевнинг «Эркин кафолат» номли ҳамда Андижон вилоятидан У. Тўйчиевнинг «Самарадорлик мезони» мақолаларида қимматли фикрлар билдирилди, яъни «бозор муносабатларини шакллантиришда давлат ва жамоат фуқаролар орасидаги ишбилармонликка қобилияти борларни ўз ҳисобига чет мамлакатларда ўқитиш» ҳамда тадбиркор кишиларнинг фаолиятини, пахтани қайта ишлаш билан боғлиқ бўлган тадбиркорликни ривожлантиришни тавсия қилганлар.

Бу фикр ва таклифларни муҳокама қилиб кўриш лозим.

Тўғри, пахта давлат монополияси билан боғлиқ. Лекин бундай тадбиркорликни вужудга келтириш эски анъаналарни тиклаш, уни кўпайтириш, энг асосийси деҳқоннинг ижтимоий аҳволи яхшиланишига олиб келади. Биз бу муаллифларга ўз миннатдорчилигимизни билдирамиз.

Ўзбекистон ССР халқ депутати Турғунпўлат Ҳошимов ўзи бошқараётган жамоат коллективи олиб бораётган тадбиркорлик соҳасидаги ишлари диққатга сазовордир. Бу ишлар республикамиз жамоатчилиги томонидан мақсадга мувофиқ тарзда ўрганилса катта самара бериши мумкин. Бу ҳақда у кишининг ўзлари гапириб берса айни муддао бўлур эди.

Ҳозир сизларга тарқатиб берилган сўнгги қонун лойиҳаси ўн моддадан иборат ихчам бир шаклга киритилган. Қонуннинг 1-моддаси «Тадбиркорлик фаолиятининг ва мулкдор билан бўлган муносабатларининг характеридан келиб чиққан ҳолда тадбиркорлик фаолияти мулкдор томонидан ҳам, хўжаликни тўлиқ юритиш ҳуқуқи асосида (ана шу ҳуқуқ чегаралари мулк эгаси томонидан белгиланган ҳолда) мулкдорнинг мол-мулкини идора қилувчи субъект томонидан ҳам амалга оширилиши мумкин» деган жумла билан тўлдирилди. Шу моддага тадбиркор фаолиятини белгиловчи яна иккита жумла киритилди. Улар қуйидагилардан иборат:

Ҳар қандай шаклдаги тадбиркорлик мулк эгасининг ишлаб чиқариш жараёнида шахсан бевосита иштирок этишига ва бошқа фуқароларнинг меҳнатини ёллаш йўли билан фойдаланишига асосланиши мумкин.

Тадбиркорнинг ихтиёридаги мулк қонуний асосда бир шахсга ёки бир гуруҳ шахсларга ўтган ёки улар томонидан сотиб олинган ҳолларда вужудга келади.

Қонуннинг 2-моддаси ушбу жумла билан тўлдирилди:

Ташқи иқтисодий фаолият эса махсус қонунлар билан тартибга солинади.

Асосий фаолияти тадбиркорликдан иборат бўлмаган давлат ташкилотлари ва ўзини-ўзи бошқариш ташкилотларига, жамоат ва диний ташкилотларга нисбатан ушбу қонун улар фаолиятининг тадбиркорликдан иборат бўлган қисмигагина тадбиқ қилинади.

Қонуннинг 7-моддаси «Тадбиркор ёки у вакил қилган шахслар хўжалик юритувчи бошқа субъектларнинг ҳар қандай ҳатти-ҳаракатлари ва тадбиркорга қилаётган даъволари ҳамда белгиланган тартибда бериладиган жазо чоралари хусусида баҳслашишга ҳақли, амалдаги қонунларга мувофиқ ҳеч сўзсиз бериладиган жазо чоралари бундан мустаснодир» деган ҳолат билан тўлдирилди.

Қонуннинг 9-моддаси «Тадбиркор турли даражада мулкий жавобгар бўладиган ўз тадбиркорлик ташкилотини таъсис этишга ҳақлидир ва мулкий даъволар тадбиркорнинг меросхўрига ҳам тааллуқли бўлади, лекин бу тааллуқлилиги улар мерос қилиб олинаётган мол-мулкдан ортиқ бўлмаслиги керак» деган қоида асосида тўлдириш киритилди.

Булардан ташқари қонуннинг жуда кўп моддаларига жузъий ўзгартишлар киритилди. Биз қонунни иложи борича ихчам шаклга келтиришга ва кенг оммага тушунарли бўлишига ҳаракат қилдик.

Дарҳақиқат, юқорида зикр этилган қонун нормаларини амалиётга тадбиқ этиш осонликча бўлмайди. Бу маънода «Правда Востока» рўзномасида 1990 йил 24 декабрь сонида Леонид Хваннинг «Қонундаги «оқ тамғалар» номли мақоласида кўтарилган асосий фикрга, яъни фақатгина қонунлар мажмуасигина биргаликда ҳаракат қила олади, деган фикрга биз ҳам қўшиламиз. Чунки ҳақиқатан ҳам бутун хўжалик системасини тубдан ўзгартириш учун битта ёки иккита қонун қабул қилишлик билан бунга эришиш асло мумкин эмас.

Якка отнинг чанги чиқмас, чанги чиқса ҳам донги чиқмас, дейдилар. Ҳозирги пайтда бозор иқтисодиётига ўтиш учун бир гуруҳ қонунлар мажмуаси зарур. Шунинг учун барча мавжуд комитетлар биргаликда шу қонунларни тайёрлаб навбатдаги сессиямизни фақат шу масалага бағишласак мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Қонун қабул қилинганидан кейин яна шу нарса муҳимки, уни амалга ошириш тартиби вазирликлар томонидан қисқа муддатда ишлаб чиқилиши керак.

Жуда кўп мактубларда кишилар «Тадбиркорлик тўғрисида»ги қонуннинг тезроқ қабул қилинишига тарафдор эканликларини билдиришиб, қонунни амалга оширишнинг иқтисодий механизми қандай яратилади, деган жуда ўринли савол бермоқдалар. Ҳақиқатан ҳам қонунни қабул қилиш бир масала, лекин уни ҳаётга тадбиқ этиш янада мушкул масала. Ўтган сессияда қабул қилинган «Ўзбекистон ССРда мулкчилик тўғрисида»ги қонунни ҳали ҳам тааллуқли бўлган идоралар томонидан конкрет кўрсатмалари тайёр бўлмаганлиги учун унинг ҳаракати чегараланиб қолган.

Агар биз бундай масъулиятсизликка чек қўймас эканмиз, «Тадбиркорлик тўғрисида»ги қонунни ҳам шу тақдир кутади. Бу қонун қанчалик тез амалга оширилса, жумҳуриятимизда шунчалик тез иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий тараққиёт учун мустаҳкам замин яратилади.

Мазкур қонуннинг қабул қилиниши эркин иқтисодий фаолият учун кенг йўл очади, савдо пештахталарининг мўл-кўл маҳсулотлар билан тўлдирилишига, албатта, олиб келади. Бу эса, айниқса, жамиятимизнинг ижтимоий ҳаётида ҳам тез ўзгаришларни содир қилади. Янги мулкдорлар гуруҳлари пайдо бўлади. Бу янги ижтимоий-иқтисодий табақа демократия учун минбарларда туриб эмас, балки амалда курашади. Ҳозирги демократия ғилдираги лойдан ясалган аравани эслатади, чунки бу демократия заминида шу демократияни чинакам эъзозлайдиган ижтимоий гуруҳнинг ўзи йўқ. Янги вужудга келадиган тадбиркорлар гуруҳи учун эса демократия сув ва ҳаводек зарурдир.

Ўртоқлар! Шу фурсатдан фойдаланиб, мен ушбу қонун устидан мунтазам изланиш олиб борган ишчи гуруҳига, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси иқтисод институти бўлим мудири Р. К. Каримов, шу институт илмий ходимлари М. М. Перпер, В. И. Кобцевга, маҳаллий саноат министри В. А. Чжен, шу министрлик ходими Т. С. Ларичевага, Ўзбекистон ССР ширкатчилик уюшмаси раиси М. Жўраевга, Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигининг бош маслаҳатчиси доцент О. Эрназаровга, ТошДУ қошидаги малака ошириш институти сиёсий иқтисод кафедрасининг доценти А. Е. Ханга миннатдорчилик билдирмоқчиман. Ўзларининг қимматли фикрлари билан қатнашган барча ўртоқларга чин қалбимдан раҳмат айтмоқчиман.

«БАНКЛАР ВА БАНК ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши режа ва бюджет-молия масалалари комитетининг раиси Э. Ж. БОҚИБОЕВнинг маърузаси

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Бугун сизнинг эътиборингизга ҳавола этилаётган «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида»ги қонун лойиҳаси жумҳуриятимиз Олий Кенгаши тарихида биринчи марта кўрилаяпти, чунки бундай масалалар илгари фақат марказдагина муҳокама этиларди.

Бу тадбирни жумҳуриятимизнинг мустақиллигини амалда ифода топишдан далолат берувчи белгилардан бири деб биламиз.

Сизларга маълумки, 1990 йил 11 декабрда СССР Олий Совети давлат банки ва банклар фаолияти тўғрисида иттифоқ қонунларини қабул қилган эди. Бунинг асосий сабаби шундан иборатки, 1988 йилнинг бошида амалга оширилган банкларни қайта қуриш тадбирлари кўзда тутилган асосий мақсадга эришишга олиб келмади, чунки пулнинг қадрсизланиш жараёнини жиловлаш, хўжаликларга банк хизмати кўрсатиш борасида ўзаро ҳамкорлик вазифаларини, пул, кредит ва бошқа банкнинг воситалари орқали халқ хўжалигининг ижтимоий ва иқтисодий ривожланишига етарли таъсир кўрсатиш каби қатор режалар тўла амалга ошмай қолди. Илгариги СССР Давлат банки ва СССР Қурилиш банкидан иборат иккита банк монополияси ўрнига бешта банк ташкил этилди, яъни Давлат банки, Деҳқончилик-саноат банки, Саноатқурилиш банки, Уй-жой-социал банки ва Жамғарма банки.

Юқорида қайд қилинган банклар фаолиятидаги хато ва камчиликлар жумҳуриятимизда ҳам мавжуд бўлгани. Шу сабабдан Ўзбекистон ССР давлат ҳокимияти олий идорасининг топшириқларига биноан сизларнинг муҳокамангизга тақдим этилган лойиҳа ишлаб чиқилди.

Қуйидагиларни алоҳида таъкидлаб ўтмоқ керакки, лойиҳада баён этилган айрим ҳолатлар банклар фаолиятида биринчи марта кўзда тутилаяпти, яъни:

Биринчи — лойиҳанинг III бўлим 9-моддасида кўрсатилганидек, Ўзбекистон ССР Давлат банки жумҳурият Олий Кенгаши олдида ҳисобдор бўлиб, бошқа бошқарувчи ва ижро этувчи давлат ҳокимияти органлари олдида мустақилдир. Жумҳурият Давлат банкининг ҳайъат раиси президент тавсияси билан Олий Кенгаш томонидан тайинланади.

Иккинчи — (II бўлим, 1-модда бўйича) Ўзбекистон уй-жой ижтимоий банки қошида тузилган «Ўзбекистон» акционер-тижорат банки тугатилади. Шаҳарлардаги унинг бўлимлари Саноат-қурилиш банки тузумига, қишлоқ ноҳияларидаги бўлимлари эса Деҳқончилик-саноат банкига қўшиб юборилади.

Ўзбекистон Саноат-қурилиш банки ва Ўзбекистон Деҳқончилик-саноат банки, ташқи иқтисодий алоқа Ўзбекистон Тижорат банклари ҳамма бўлимлари билан марказ ихтиёридан ажралиб чиқади, жумҳурият ихтиёрига ўтиб, акционер-тижорат банкларига айланади. Ўзбекистон Жамғарма банки жумҳурият Давлат-тижорат банкига айлантирилади. Ўзбекистон ССР Давлат банки ва тижорат банклари иттифоқ банклари билан ўзаро муносабатларини шартнома асосида ташкил этадилар.

Учинчи — қонун қабул қилинганидан сўнг банк очиш осонлашади ва бу масала жумҳуриятнинг ўзидагина ҳал бўлади. Агар зарур деб топилса, мазкур қонун IV бўлимининг 19-моддасига асосан жумҳурият, регионал ва бошқа дастурларни молия билан таъминлаш учун махсус тижорат банклари тузилиши мумкин.

Тўртинчи — бозор иқтисодиётига ўтишнинг муҳим омилларидан бири банкларни тижоратлаштиришдир. Шу муносабат билан янги ташкил топаётган тижорат банкларини очишга рухсат этиш, уларни рўйхатга олиш вазифаси жумҳурият Давлат банкига юклатилади. Демак, мазкур қонун кучга кирган кундан бошлаб жумҳуриятдаги банклар тузуми бошқаруви фақатгина икки поғонали бўлади, яъни Ўзбекистон ССР Давлат банки ва мустақил тижорат банклари. Аввалги ўтакетган марказлаштирилган район банкларидан тортиб, иттифоқ — Москвагача бўлган банкларни кўп поғонали бошқариш тузумидан батамом воз кечишга тўғри келди.

Бешинчи — III бўлимнинг 16- ва 17-моддаларига асосан жумҳурият Давлат банкига ҳорижий таъсис этувчи айрим органларнинг таклифномаларини ўрганиб чиқиб Ўзбекистон ҳудудида чет эл билан биргаликда тижорат банкларини тузиш учун лицензия (рухсатнома) бериш ҳуқуқи берилади ва ундан ташқари чет элларда жумҳурият банкларининг бўлимларини ёки бошқа кредит муассасалари очиш ҳуқуқи ҳам шу давлат банкига берилади.

Жумҳурият Давлат банки чет элларнинг валюталари билан операцияларни амалга ошириш масаласини ҳал қилишни ўз зиммасига олади. У ўлкамизда фаолият кўрсатиб турган барча банклар учун чет элдан жалб қилинаётган кредит миқдорини чегаралаб беради ва ҳукуматнинг пул-кредит сиёсатига асосан фоиз ставкаларининг даражасини аниқлаб тижорат банкларига қўлланма бериб туради.

Олтинчи — банклар ўз фаолиятида аввалдагидан фарқли ўлароқ «СССР Давлат банки», «Банклар ва банк фаолияти» ҳақидаги иттифоқ қонунларига амал қилган ҳолда яна мазкур қонунга ва жумҳурият давлат ҳокимияти олий идорасининг қарорларига амал қиладилар.

Еттинчи — жумҳурият Давлат банки ўзининг иш фаолиятида тижорат банкларининг ишлаши учун шарт-шароитлар яратиб беради ва банклар ўртасидаги соғлом рақобат ва ҳалоллик асосларини жорий этади. Ўзбекистон жумҳурият Давлат банки тижорат банкларининг кундалик фаолиятига аралашмайди.

Булардан ташқари қонун лойиҳасида қайд қилинганидек, жумҳурият ҳудудида тижорат банклари банк операцияларини амалга ошириш ва қарорлар қабул қилиш вақтида давлат ҳокимияти ва бошқармалари уларнинг ишига аралашмайдилар. Давлат ҳокимияти ва бошқарма ходимларининг банклар бошқармаси органларида қўшма лавозим эгаллашлари тақиқланади.

Саккизинчи — кредит ресурсларини жумҳуриятдаги ҳар бир ихтисослаштирилган банк томонидан алоҳида, тарқоқ равишда, марказдан сотиб олиб, ўзининг тармоқларига тақсимлаб фойдаланиш қоидаларини йўқ қилинади ва бу чалкашликлардан келиб чиқаётган муаммоларга, банклараро тортишмаларга чек қўйилади. Энди кредит ресурслари фақат жумҳурият давлат банки орқали ташкил бўлиб, уларни ана шу банкнинг вилоятдаги бошқармалари орқали шаҳар ва районлардаги тижорат банк бўлимларига фойдаланиш учун оператив етказилиб берилади ва ортиқ ёки кам қисмини назорат қилиб, ўзгартириб турилади.

Тўққизинчи — лойиҳанинг II бўлим 14-моддасида айтилишича муомаладаги пул белгилари ўта қадрсизланиб, харид кучи заифлашаётган жараёнда жумҳурият давлат банки тижорат банклари орқали жойлаштираётган кредитларнинг миқдорини камайтириш, қимматга эга бўлган қоғозларни сотиш ҳамда Давлат банкининг ҳисобида турадиган тижорат банкларининг мажбурий ресурслар нормасини кўпайтириш каби бир қатор иқтисодий йўллар билан жиловлаб туради.

Ўнинчи — ушбу қонун қабул қилинганидан кейин агар шу ставкалар пул қадрсизлангани сабаби билан чегараланиб қўйилмаган бўлса, жумҳуриятдаги банклар кредитларнинг фоиз ставкалари миқдорини ўзлари мустақил тайинлайдилар. Ҳар йили Ўзбекистон ССРнинг навбатдаги йиллик бюджетини тасдиқлаш чоғида Ўзбекистон ССР Давлат банкининг тақдимига биноан банклар томонидан кредитдан фойдаланганлик учун мижозлардан ундириладиган фоиз ставкаларининг энг кўп миқдорлари тасдиқланади (Иттифоқ Давлат банки томонидан ўрнатилган миқдор доирасида) Фоиз ставкаларига риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш Ўзбекистон ССР Давлат банки зиммасига юкланади.

Лойиҳада банклар олдига қўйилган асосий вазифалар қайд қилинган, жумладан жумҳурият Давлат банки:

— пул муомаласи, кредит бериш, маблағ билан таъминлаш, ҳисоб-китоб ишлари ва ташқи иқтисодий алоқалар соҳаларида жумҳуриятнинг иқтисодий мустақиллиги стратегиясини амалга ошириш, ягона ҳисоб-китоб, ссуда операцияларини амалга ошириш қоидаларини ўрнатиш;

— барча банклар ва кредит муассасалари пул-кредит операцияларига доир қонунлар ва қоидаларга риоя этишлари устидан назорат қилиш;

— барқарор пул муомаласини ва Ўзбекистон ҳудудида муомалада бўлган пулнинг харид қобилиятини сақлаш;

— жумҳурият ҳукумати билан келишилган ҳолда давлат қарзи доирасида хизмат кўрсатиш ва бошқа вазифаларни бажаради.

Тижорат банклари мазкур қонунда назарда тутилган операцияларини бажариш ва хизматлар кўрсатиш орқали шартнома асосларида ҳуқуқий ва хусусий шахсларга кредит, ҳисоб-китоб ва ўзгача банк хизматларини кўрсатади.

Жумҳурият банк таркибига қуйидагилар киради:

— Ўзбекистон ССР Давлат банки ва унинг қарамоғидаги муассасалар;

Ихтисослашган давлат банклари — «Ўзбекистон Саноат ва қурилиш банки» ва Ўзбекистон Деҳқончилик ва саноат банки» негизида тузилган жумҳурият Акционерлик-тижорат банклари;

— Ўзбекистон Ташқи алоқа иқтисодий тижорат банки;

— Ўзбекистон меҳнат жамғармалари ва аҳолига кредит бериш банки;

— Акционерлик ва пай асосида тузилган тижорат банклари.

Булардан ташқари, тижорат банкларининг фаолияти, улар учун давлат банки томонидан иқтисодий нормативлар белгилаб берилиши ва уларнинг фаолияти устидан назорат қилиш орқали бошқарилади. Ўзбекистон ССР банкларига бошқа жумҳуриятларда кредит муассасаларини, банк бўлимларини очиш ҳуқуқи ва яна чет эл банкларининг бўлимларини Ўзбекистон ҳудудида очиш ҳуқуқлари берилади.

Жумҳурият ҳудудида ҳозирги шароитда миллий пул белгисини жорий этиш учун иқтисодий шарт-шароит йўл қўймайди. Шунинг учун бизда пул бирлиги иттифоқ бўйича расмий равишда муомалада юрган бир сўм ҳисобланади ва у жумҳурият ҳудудида тўлов қобилиятига эга бўлган ягона восита ҳисобланади.

Ўзбекистон Давлат банкига нақд пулни муомалага чиқариш, муомаладан қайтиб олиш мутлақо ҳуқуқи берилади ва унга муомаладаги пул массасининг миқдори ва структурасини йўналтириб туриш вазифалари топширилади. Бу вазифаларни бошқариш йўлини юқорида айтиб ўтдим.

Энди кредит муносабатларига келганда шуни айтиш керакки, бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнида банк кредитлари яхши ишлаётган хўжаликларни рағбатлантириш ва зарар кўриб ишлаётганларга иқтисодий тазйиқ ўтказиш йўли билан давлатнинг кредит сиёсатини амалга оширишда хизмат қилади.

Ушбу ҳолатда, бизнинг фикримизча, энг аввало товар ишлаб чиқарувчиларни ҳар томонлама мустаҳкамлаш ва иқтисодий рағбатлантириш чоралари кўрилмоғи зарур. Бу борада истеъмол бозорининг янги участкаларини ташкил қилишда банк кредитларини актив жалб қилиш керак бўлади. Хўжалик юргизишнинг иқтисодий усулларига ўтиш ва товар-пул муносабатларини актив ишга солишда банк системасининг ролини яна бирмунча ошириш керак бўлади.

Бундан ташқари, банк муассасаларининг иш услубларини, мазмунини, ишни ташкил этишни тубдан ўзгартириш керак бўлади, яъни хўжаликларнинг фаолиятини майда-чуйдалар билан чеклаб қўйишдан воз кечиш ва уларни кўпроқ рағбатлантириш, ўзаро ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш йўллари билан хўжалик ҳисобини мустаҳкамлашга ҳисса қўшиш зарур бўлади.

Халқ хўжалиги билан бевосита боғлиқ ва унга хизмат қилувчи банклар, асосан тижорат банклари бўлар экан, улар давлат, ширкат, акционерлик, улушбай негизида тузилиб, мазкур қонунда назарда тутилган операцияларни бажариш шартнома орқали ҳуқуқий ва хусусий шахсларга ҳар хил хизматлар кўрсатишлари кўзда тутилган. Улар ўзининг тегишли сармояси ва унинг шаклланиш усули, амалга оширадиган операция турлари, қайси ҳудуддаги иш фаолияти ва тармоқ кўриниши бўйича ажралиб турадилар.

Юқорида таъкидланган банклар фаолияти давлат назоратидан четда қолмайди, албатта.

Мазкур қонун лойиҳасининг 17—18-моддаларида тижорат банкларнинг вазифаларини, қилаётган ишларини, умуман фаолиятини назорат қилиб, тартибга солиб туриш ишлари Ўзбекистон жумҳурият Давлат банки зиммасига юкланган. Бу вазифаларни бажариш йўлида у тижорат банклари бажараётган операцияларини тафтиш хизматидан фойдаланиб ёки тафтиш этиш ташкилоти ёрдамида ялписига ёки оралатиб текшириш ўтказиши мумкин.

Агар текшириш чоғида тижорат банкининг ишида қонунга зид бўлган ҳатти-ҳаракатлар аниқланадиган бўлса, Давлат банки томонидан берилган лицензия (рухсатнома) қайтариб олиниши ва бошқа иқтисодий чоралар, ҳатто банкнинг тугатилишигача қўлланиши мумкин.

Қонун лойиҳасида банк сирини сақлаш бўйича алоҳида модда ажратилган. Бунда таъкидланадики, Тижорат банклари ўз мижозлари ва гумашталарининг ҳисоб варақалари ҳамда омонатлари бўйича операцияларнинг сирини сақлаш кафолатини ўз зиммаларига оладилар. Банкнинг хизматчилари ўзларининг иш жараёнидаги мижозлар ва шахсларга доир иқтисодий аҳвол ва тижорат сирларига доир бўлган маълумотларни сир сақлашлари шарт. Ушбу маълумотлар фақат ҳуқуқий ва хусусий шахсларнинг ўзларига, қонунда назарда тутилган ҳолларда, судларга, тергов органларига, ҳакамлик, тафтиш идораларига, солиқ солиш масалалари билан шуғулланувчи молия идораларига берилиши мумкин.

Ҳурматли депутат ўртоқлар! Банк муассасаларининг аҳолига бевосита қандай хизмат кўрсатиши тўғрисида бироз тўхталиб ўтишни лозим, деб биламан.

Маълумки, охирги вақтларда иттифоқ ҳукуматининг айрим қарорларига биноан аҳолининг истеъмол эҳтиёжлари учун кредит бериш вазифаси жамғарма банкнинг муассасаларига юклатилган. Булар томондан меҳнаткашларга уй-жой қурилиши учун, уларни ремонт қилиш, газлаштириш, ёшларга уй жиҳозлари сотиб олиш, дала ҳовлиси қурилиши каби бир қатор мақсадларга кредитлар берилади, жумҳуриятимиз бўйича бундай кредитларнинг ҳажми ўтган 1990 йили 730 миллион сўмдан ошиб кетди. Бу рақам 1989 йилга нисбатан 3,5 баравар кўпдир.

Жумҳуриятимиз Президенти фармонлари билан кейинги икки йил ичида қишлоқ аҳолисига қўшимча томорқа ерлари ажратиб бериш муносабати билан уй-жой қурилишига олинадиган кредитга бўлган эҳтиёж бирмунча ошиб кетди. Шу муносабат билан банк муассасалари олдига ушбу эҳтиёжни қондириш каби катта вазифа юклатилади.

Лекин, Жамғарма банкларининг асосий вазифаси аҳолининг омонат пулларини қабул қилиш, уларни сақлашни таъминлаш ва зарур бўлган тақдирда тўхтовсиз ўз вақтида қайтариб бериш, қимматбаҳо қоғозларни — облигациялар, сертификатлар, аккредитивлар, лотерея билетлари ва бошқаларни сотиш ҳамда улардан ташқари уй-жой-коммунал хизмати тўловларини қабул қилиш каби ҳар хил хизматлар кўрсатади.

Жамғарма банкида аҳоли омонатларининг сақланиши ва ўз вақтида қайтарилиши бўйича давлат кафолатини Ўзбекистон Давлат банки тимсолида кўрилади.

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Мен сизларга қисқача қилиб мазкур қонун лойиҳаси ҳақида ахборот бердим. Агар шу лойиҳада айрим хато ва камчиликларга йўл қўйган бўлсак ва уларни тугатишга тўғри маслаҳатлар берилса, ёки қўшимчалар киритилса, жуда миннатдор бўлар эдик.

Ишонаманки, ушбу қонун тасдиқланиб, кучга киргандан кейин жумҳуриятимизнинг келгуси равнақи учун хизмат қилади. Олдиндан сизларга кўп минглик банк ходимлари номидан сиҳат-саломатлик, бу машаққатли ишингизда муваффақиятлар тилайман.

Давлат тили ҳақидаги Қонун қандай бажарилмоқда

ЧАЛАСАВОДЛИКМИ ЁКИ МЕНСИМАСЛИК?!

Ўзбек тилига давлат мақоми берилиши муносабати билан кўпгина ташкилот, муассаса ва корхоналарда рус тилидаги эълон ҳамда лавҳалар ўзбекчага таржима қилинмоқда. Аммо баъзи ташкилотларда таржималар чаласаводларча амалга оширилаётганлиги кишининг ғашини келтиряпти. Жумладан, Тошкент трамвай-троллейбус ишлаб чиқариш бошқармасининг 1-манзилгоҳига қарашли трамвайлардаги лавҳа ва бошқа ёзувлар бунга яққол мисол бўла олади.

1591-рақамли 5-йўналишда қатновчи трамвай пештоқида «Қуюлиқ» деган сўзни ўқиш мумкин. Бундай мисоллар талайгина. Агар шаҳримиздаги ноҳиялар миқёсида Қонун амалиётига назар солсак, бошқаларга нисбатан Ленин ноҳиясида давлат тилига ўтиш жуда ҳам сусткашлик билан кетаётганлигини кўрамиз. Кўпгина савдо дўконлари, маиший хизмат кўрсатиш шахобчалари пештоқидаги номлар ва кўчалардаги шиорлар ҳам таржимасиз турибди.

И. РУСТАМОВ,
Тошкент,
Фитрат кўчаси, 154-уй.

МУҲАРРИРИЯТДАН: Дарҳақиқат, юқоридаги сингари эътирозлар билдирилган мактублар анчагина. Ҳаётимизда маънавий юксалиш жараёни кетаётган ҳозирги даврда бугунги кун нафасига «кўника олмаётган» ташкилотлар, мутасаддилар йўқ эмас. Биз кўпсонли муштарийлар хоҳишини инобатга олиб, Тошкент шаҳри бўйлаб давлат тили ҳақидаги Қонун амалиётидаги айрим муаммоларни ўрганиш учун «Тошкент оқшоми» рўзномаси билан биргаликда текширув ўтказдик.

Қуйида махсус мухбирларимизнинг хулосалари билан танишасиз.

1. «ҲАТТОТИКИ, НУҚТАНИ БЕЖО ҚЎЮР...»

Улуғ бобомиз Низомиддин Мир Алишер Навоий ҳазратлари форсий қитъаларидан бирида шундай ёзган эканлар:

«Котибэ к-аз нуқтае бежо гаҳаш
«Хуб» шакл-э «чўб» гирад, «нек» — «нанг».
Бояд ин нанг-э ҳалойнқ ро шэкаст —
Ҳам бо чўб ангуштҳо, ҳам сар ба санг».

Таржимаси:

Қайси бир котиб нуқтани бежо қўюр,
«Хуб»га «чўб», «эзгу»га «уят» шаклин берур.
Ундай одам бармоқларин чўб-ла уриб,
Бошини ҳам тош бирла ёрмоқлик зарур.

Алишер Навоий мазкур қитъада имловий хато биргина сўзни эмас, муҳим бир фикр-мулоҳазани ҳам йўққа чиқариши, бу эса ўқувчи кўнглига малол келишини уқтиради. Афсуски, айрим ташкилотлардаги масъул кишилар улуғ бобомизнинг бу қитъасини ўқимаган кўриналилар.

Шаҳри азим Тошкентда уч мингга яқин савдо дўконлари мавжуд. Қайси бирига кирманг: **«Ҳаридорлар диққатига»** деб бошланувчи биринчи сўзиёқ хато ёзилган эълонга кўзингиз тушади. Айнан шу эълоннинг русча муқобили эса ҳеч бир хатосиз ёзиб қўйилган... Ҳа, савдода имлога эмас, имога риоя қилинади-да!

Шаҳар нақлиёт (транспорт)ларидан 67-, 58-, 57- ва яна ўнлаб йўналишлар бўйича қатновчи автобуслар бўлмаси (салони)да чиптасиз юрганларга **«3 — сўм жарима»** солиниши ёзиб қўйилган. Шаҳар аҳолисига нақлиёт хизматини кўрсатишдаги ўртоқлар наҳотки 3 рақамидан кейин чизиқча қўйиш билан «учинчи» шакли ясалишини билишмаса?

Фрунзе ноҳия озиқ-овқат савдо идорасига қарашли 36-сон дўконда балиқ маҳсулотлари билан савдо қилувчи бўлим мавжуд. Бўлим русча «Рибний отдел» дейилади. Буни қуйидагича таржима қилишибди: «БАЛИҚ БЎЛИМИ».

Чаласаводликда маиший хизмат кўрсатиш бошқармасидаги ўртоқлар ҳаммадан ўзиб, улоқни олиб кетишган. «Фотосалон» сўзини «Фотосалони» деб «ўзбекчалаштиришибди». Сўз ёзиш, таржима қилиш бўйича имловий хатолар, масъулиятсизлик, айниқса, савдо ҳамда маиший хизмат кўрсатиш тармоқларида кўп учрашини алоҳида таъкидлаш лозим.

Модомики, давлат тили ҳақидаги Қонун амалиётда экан, бу тўғрида тўхталмасликнинг ҳеч иложи йўқ. Бу борадаги фикримизни алоҳида сарлавҳа остида давом эттирсак:

2. ТАНИ БОШҚА — ДАРД БИЛМАС!

Юқорида биз асос қилиб олган мактубда: **«...бошқаларга нисбатан Ленин ноҳиясида давлат тилига ўтиш жуда ҳам сусткашлик билан кетмоқда...»** — дейилади. Бу гапда жон бор! Келинг, гапнинг индоллосига кўчайлик. Бундан ярим йилча аввал биз Ленин ноҳия озиқ-овқат савдо идораси раҳбари ва ташкилий бўлим мудирига уларга қарашли дўконлардаги пешлавҳалар давлат тили ҳақидаги Қонунга зид эканлигини айтиб, улардан изоҳ сўраган эдик. Маълум бўлишича, ноҳия ижроқўми раисининг ўринбосари Н. Торшилова пешлавҳалардаги русча ёзувларни олиб ташланишига қаршилик қилаётган экан. Биз Н. Торшиловага сим қоқиб, ундан бу масалага ойдинлик киритишни илтимос қилдик. У эса ҳеч иккиланмай ноҳия миқёсида «пешка» эмаслигини ва бундай «бузғунчилик»ка ҳеч қачон йўл қўймаслигини маълум қилди. Муштарийларимиз Ленин ноҳиясида Қонун амалиёти нега суст кетаётганлигини энди тушунишган бўлсалар ажабмас. Қонун йўлига тушов солишга интилаётганлар ҳамма идорада ҳам бор, десак муболаға бўлмас. Йўқса, Энгельс кўчаси (Инқилоб хиёбонига яқин жой)даги марказий суратхона, Киров кўчасидаги бадиий суратхона, тикувчилик бўлмаси, Ш. Руставели кўчасидаги деярли барча суратхоналар, «Фотостудия Алмазар» (?) шунингдек, шаҳримиздаги маданий буюмлар ва спорт анжомлари билан савдо қилувчи ўнлаб дўконлар пештоқидаги лавҳалар ҳанузгача Қонуннинг 24-моддаси асосида қайд этилар эди. «Тошкент тўқимачилик машинасозлиги» корхонаси, тўқимачилар маданият саройи, Ф. Хўжаев номли 1-пойабзал корхонасида ва унинг маданият саройида ҳам Қонунни назарга илмайдиганлар борга ўхшайди.

Шу ўринда мутахассислар масаласида ҳам фикр билдириш жоиздир. Шаҳримиздаги кўпгина йирик идораларнинг котибалари, иш юритувчилари ва мутахассислар билан ишловчи бўлим раҳбарлари давлат тилини билмайдилар. Қонун қабул қилинганига бир ярим йил бўлмоқда. Аммо шаҳар савдо, маиший хизмат кўрсатиш бошқармаларининг ташкилий бўлимлари раҳбарлари, савдо идоралари котибалари, аксарият ноҳия ижроқўмларидаги иш бошқарувчи ва котибалар, йирик-йирик ташкилот ҳамда корхона раҳбарларининг давлат тилидан хабарлари йўқ.

Яна асосий йўналишга қайтиб, суратли далилларга мурожаат қилсак. Шаҳарнинг ҳусни бўлган ёзувларнинг кўпчилиги ўзгармаяпти. Ваҳоланки, Ўзбекистон ССРнинг давлат тили тўғрисидаги Қонуни 24-моддасига биноан жуғрофий жойлар, шу жумладан, шаҳар ва қишлоқлар, кўча ва майдонлар, тарихий ва маданий обидалар, биноларнинг пештоқларидаги ёзувлар ҳеч қандай мустасносиз фақат ўзбек тилида қайд этилиши зарур.

Пойтахтимизда бу борада анча ишлар қилинди. Буни биз инкор этмаймиз, бироқ бу ҳали шундай улкан шаҳар учун хамир учидан патир, холос.

Жамоатчи сураткаш-мухбиримиз Маҳкам Ҳакимовнинг Тошкент кўчаларини айланиб, тасвирга туширган суратлари ҳам бу фикримизни исботлайди. Жумладан, Қорасарой кўчасида жойлашган 1-автокорхона учун унинг маъмурий биноси «пешонаси»даги ёзувни ўзбекчалаштириб қўйиш наҳотки шунчалик мушкул бўлса? 17 та ҳарфни ўзгартириб қўйиш нима деган гап! Бизнингча, бу борада корхона раҳбарларининг ҳафсаласи етишмаётган кўринади. Акс ҳолда...

«Самарқанд» автоқўналғасида жойлашган 24-нишонгоҳ(тир)нинг ўзи мақолага нишон бўлганлиги қизиқ.

Учинчи суратга қараб, ачинасан киши. Ахир шундай улкан маърифат даргоҳида ўзгариш бўлмагандан сўнг бошқалардан нима кутиш мумкин? Тошкент автомобиль ва йўллар олийгоҳининг ана шу кафедраси ёзувини ўзгартириш учун қарз берадиган мард борми?

Сиз билан биз ҳар куни «сайр» қиладиган трамвай ва троллейбусларнинг ҳам биқинига турли эълонлар, чақириқлар, огоҳлантиришлар фақат рус тилида ёзиб ташланган. «Самарқанд» автоқўналғасига етиб келган 2508-рақамли суратдаги трамвай ана шу огоҳлантириш шиорини шаҳар бўйлаб «кўз-кўз» қилиб юрибди. Умуман, Тошкент шаҳар трамвай ва троллейбус ишлаб чиқариш бошқармаси тил ҳақидаги Қонунни менсимаяпти дейиш мумкин. Акс ҳолда ҳар бир трамвай-троллейбусда бундай ёзувларни учратмаган бўлардик. Ваҳоланки, бундай корхоналар қошида давлат «чўнтаги»дан маош олувчи безакчи — рассомлар бор. «Пулига яраша дуоси» ҳам бўлиши керак. Ёки мақолда айтилганидек: «Тани бошқа — дард билмас»ми?

Мазкур мақолани тайёрлаётганимизда яна бир жамоатчи мухбиримиз Х. Мирзакаримов иккита сурат олиб келиб қолди. (5—6-суратлар) Буларда кўрсатилган пешлавҳаларни ҳам «эгалари» таниб, ўзгартиришади ва бу ҳақда бизга жавоб йўллашади деб ишонамиз.

Юқорида номлари қайд этилган ташкилотлар давлат тили ҳақидаги Қонун талабларига бундан кейин ҳам шундай лоқайдлик билан қарармиканлар? Биз бу мавзуга яна қайтамиз. Ҳозирча мақола юзасидан уларнинг жавобларини кутамиз.

Д. САИДОВ,
«Тошкент ҳақиқати»нинг махсус мухбири.

Т. ТОШЕВ,
«Тошкент оқшоми»нинг махсус мухбири.

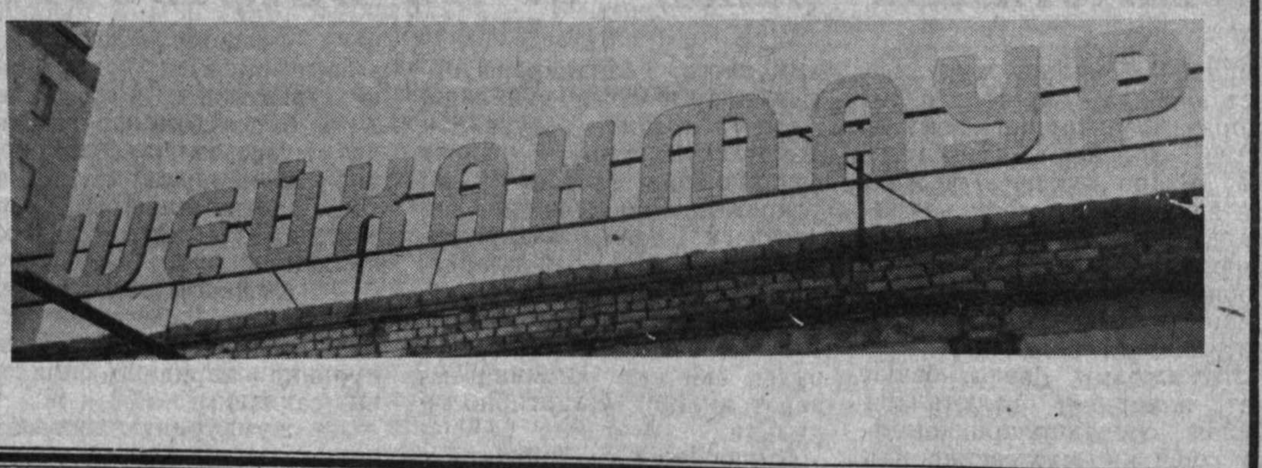

ЭЪЛОНЛАР БУРЧАГИ

МУАССАСАЛАР, ТАШКИЛОТЛАР ВА КОРХОНАЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

«ГРАНИТ» ЎРТА ОСИЁ МОНТАЖ-ТЕХНОЛОГИЯ БОШҚАРМАСИНИНГ КОНСТРУКТОРЛИК БЮРОСИ

ҚУЙИДАГИ ИШЛАРНИ АМАЛГА ОШИРАДИ:

— алоқа ва бошқарув системаларини;
— ахборотларни узатиш ва қайта ишлаш системаларини;
— технология жараёнларининг автоматлаштирилган бошқариш системаларини яратиш ва жорий қилиш юзасидан

юқори малакали тадқиқотлар ва ишланмаларни ўтказиш.

— Ресурсларни мақсадга мувофиқ тарзда тақсимлаш вазифаларини ҳал қилиш дастурларини;
— ҳар қандай саноат буюмларининг сифатини баҳолаш бўйича эксперт системаларини;
— улкан ҳажмдаги ҳисоб маълумотларига ишлов бериш дастурларини

ўрнатиш ва жорий қилиш.

Замонавий хусусий ЭҲМ лар негизида қуйидаги автоматлашган ишчи ўринларини ўрнатиш, улаш ва жорий қилиш;

— ҳисоб-китоб қилувчи ҳисобчи;
— молиячи-ҳисобчи;
— моддий бойликларни ҳисобга олувчи ҳисобчи;
— смета тузувчи;
— тўлдириш бўйича муҳандис;
— ишлаб чиқариш бўлими муҳандиси;
— омборчи ва ҳоказолар.

Маълумотлар майдонини ЕС ва СМ ЭҲМдан хусусий ЭҲМга кўчириш.

Ҳисоблаш ва кўпайтириш техникаси воситалари, хусусий ЭҲМ тармоқлари, алоқа воситалари, факсимиль аппаратура воситаларини ўрнатиш; созлаш, таъмирлаш ва техника хизмати кўрсатиш.

Манзилимиз: 700107. Тошкент шаҳри, Қирқ қиз кўчаси, 10-уй.

Маълумотлар олиш учун телефонлар: 77-35-80, 77-72-52.

ФУҚАРОЛАР ДИҚҚАТИГА!

ФАҚАТ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ ИЖАРАЧИ ИШЛАБ-ЧИҚАРИШ-ТАЙЁРЛОВ КОРХОНАСИНИНГ ҚАБУЛ ПУНКТЛАРИДАГИНА

ФЕВРАЛЬ ОЙИДА

Валентин ПИКУЛнинг 12 томлик Асарлар тўпламига (16 китобдан иборат) ва **Джеймс Хэдли ЧЕЙЗнинг 8 томлик Асарлар тўпламига**

АБОНЕМЕНТЛАР БЕРИЛАДИ

Барча обуна нашрлари қаттиқ муқовада чиқарилади. Ҳар бир томнинг ҳажми — 25 босма табоқ (350—450 саҳифа)дан **иборат.**

В. Пикуль нашрларининг биринчи томи 1991 йилнинг биринчи кварталида, сўнгги томи — 1993 йилда сотилади.

Джеймс Хэдли Чейз нашрларининг биринчи томи 1991 йилнинг I кварталида, сўнгги томи — 1992 йилда сотилади.

В. Пикуль нашрларига қиймати 15 сўмлик (нашр сўнгги томининг баҳоси) абонементни олиш учун бир вақтнинг ўзида 30 кг. макулатура топшириш ва рўйхатда қайд қилиш учун паспортни кўрсатиш лозим.

Джеймс Хэдли Чейз нашрларига қиймати 10 сўмлик (нашр сўнгги томининг баҳоси) абонементни олиш учун бир вақтнинг ўзида 30 кг. макулатура топшириш ва рўйхатда қайд қилиш учун паспортни кўрсатиш лозим.

Ҳар битта китоб учун Сиз 30 кгдан макулатура топшириб боришингизга тўғри келади. Топширилган макулатура қиймати талон ва китоблар учун қўшимча ҳақ тўлашда ҳисобга олинади.

Барча обуна нашрларини Сиз абонемент учун макулатура топширган қабул пунктларидагина олишингиз мумкин.

АБОНЕМЕНТ ЙЎҚОЛГАН ҲОЛЛАРДА ЯНГИСИ БЕРИЛМАЙДИ.

Обуна нашрлари таркибидаги китобларнинг савдо тармоғига келиб тушиши маромида корхона «Ташкентская правда» ва «Тошкент ҳақиқати» рўзномаларида бу ҳақда эълон бериб боради.

ДЎКОН ҚАБУЛ ПУНКТЛАРИНИНГ МАНЗИЛГОҲЛАРИ:

1-Олмалиқ шаҳри, Островский кўчаси (Марказий бозор ҳудуди);
2-Горький номли клуб.
1-Чирчиқ шаҳри, Пионер кўчаси (11 ва 13-уйлар орасида);
2-Коммунист кўчаси, 22-уй.
1-Бекобод шаҳри, Аббосов кўчаси, 37-микрорайон, 12.
1-Янгийўл шаҳри, Деҳқон кўчаси, 11-боши берк кўча.
1-Оҳангарон шаҳри, Вокзалолди кўчаси, 3-уй.
1-Тўйтепа шаҳри, Ленин кўчаси («ВЛКСМ 40 йиллиги» кинотеатри ёнида).
1-Ангрен шаҳри, Комсомол кўчаси, 31-мавзе, 10уй.
Красногорск шаҳри, Совет кўчаси (автосервис ҳудуди).
Янгиобод шаҳри, Дукент қишлоғи, Октябрь кўчаси, 9-уй.
Маълумотлар олиш учун телефон: 48-36-26.

• СПОРТ •

МИНИ ФУТБОЛ

● ВИЛОЯТИМИЗНИНГ Ўрта Чирчиқ, Ғалаба ва Коммунистик ноҳияларида январь-февраль ойларида мини футбол бўйича касаба уюшмалари Бутуниттифоқ кўнгилли физкультура ва спорт жамиятлари Тошкент вилоят кенгашининг қишки турнири бўлиб ўтди.

Ўз гуруҳларида ғолиб чиққан Ўрта Чирчиқ, Чиноз, Коммунистик ноҳиялари футболчилари финалда учрашдилар. Янгибозор стадионида рақибларини кетма-кет мағлубиятга учратган мезбонлар — Коммунистик ноҳияси спортчилари қишки турнир ғолиби бўлишди.

Шунингдек, Свердлов номли жамоа хўжалиги спорт йўриқчиси Бўрибой Содиқов, «Гидромеханизация» ишлаб чиқариш бирлашмаси ишчиси Бахтиёр Каримовлар энг яхши ўйинчилар деб топилдилар. Уларга қимматбаҳо совғалар топширилди.

СУВ ПОЛОСИ

● ПОЙТАХТИМИЗНИНГ Митрофанов номли сув спорти саройида 1974 йилда туғилган қизлар ўртасида болалар спорт мактабларининг очиқ Бутуниттифоқ биринчилиги бўлиб ўтди. Мезбонлардан ташқари Олмаота, Боку, Жамбул, Қарағанда шаҳарлари ватерполчи қизлари ҳам мусобақаларда иштирок этишди. Тошкентликлар дастлаб олмаоталик ва жамбулликлардан мағлубиятга учраган бўлсаларда, кейин Боку командасини енгиб, қарағандаликлар билан дуранг ўйнаганлари сабабли кучли учликка кирдилар. Бу уларга Новополоцк шаҳрида ўтадиган финал мусобақаларида қатнашиш ҳуқуқини берди.

ШАХМАТ

● ПОЛЬШАНИНГ Катовице шаҳрида шахмат бўйича халқаро турнир ўтказилди. Унда турли мамлакатлардан келган 302 нафар қадимги ўйин усталари қатнашдилар. Иттифоқимиз шахмат мактаби шарафини етти халқаро гроссмейстер, 30 халқаро спорт устаси ва спорт усталари ҳимоя қилдилар. Уларнинг орасида ўзбекистонлик шахматчилар касаба уюшмаларининг БКФСЖ Тошкент вилоят кенгаши вакиллари Д. Қаюмов, Э. Гришпон, С. Йўлдошевлар ҳам бор эди. Уларнинг 30—35 ўринлар оралиғидан жой олганликлари турнирни яхши ўтказганликларидан далолат беради. Бу шахматчиларимизга халқаро тоифадаги спорт устаси унвонини қўлга киритишлари учун навбатдаги бални берди.

Р. САФАРИЕВ.

ЧИРЧИҚЛИК ВАСИЛИНА — ЖАҲОН ЧАҚОНДОЗИ

● АМЕРИКА Қўшма Штатларининг Олимпия шаҳарчаси — Лейк-Плэсидда фристайл бўйича жаҳон чақондозиёти ўтмоқда. СССР терма командаси таркибидаги чирчиқлик 24 ёшли Василина Семенчук акробатик машқларни бажаришда олтин медални қўлга киритди. Маълумки, у фристайл бўйича СССРнинг биринчи ғолиби, 1989 йил Германияда ўтказилган жаҳон чақондозиёти совриндори эканлиги кўпчиликка маълум. Мана энди беш қаватлик уй баландлигидаги трамплиндан чанғида гўзал акробатик машқлар бажариб сакраган Василина жаҳоннинг энг кучли фристайлчи аёли бўлди.

• СПОРТ •

ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ ЎРНИГА КЕНГАШЛАР

Республика шаҳарларида маҳаллий саноат ва коммунал-маиший корхоналар ходимлари касаба уюшмаларининг бир йўла ўнта шаҳар комитети тугатилди. Энди уларнинг вазифаларини йирик саноат корхоналари касаба уюшмалари комитетлари раисларининг районлар ва шаҳарларда тузилган тармоқ касаба уюшмаси ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштириш кенгашлари бажаради.

— Янги структуралар — лавҳани ўзгартириш эмас, балки озод касаба уюшмаларининг кўпроқ демократия асосида бирлашишидир, — деб ҳисоблайди республика касаба уюшмалари федерацияси кенгашининг котиби, Ўзбекистон ССР халқ депутати О. Адаманов. — Республикадаги тармоқ касаба уюшмаларида юздан зиёд ана шундай раислар кенгашлари тузилди. Улар бошланғич касаба уюшмаси ташкилотларининг масалаларини ҳал этишни ўз зиммаларига олдилар. Ҳолбуки, ҳозир бундай муаммолар кўп. Корхоналар гоҳо мутахассисларни иш билан таъминлай олмаётган, жамоа шартномаларининг шартлари бажарилмаётган, цехлар ёпилаётган иқтисодий танглик шароитида кенгашлар меҳнаткашлар ҳуқуқларини муҳофаза қилиш билан шуғулланади.

Касаба уюшмалари кенгашлари халқ депутатлари билан биргаликда бошқа ижтимоий-иқтисодий масалаларни ҳал қилиш — кичик корхоналар ташкил этиш, ишчиларни қайта ўқитиш, аҳолининг камбағал табақаларига ёрдам фондлари вужудга келтириш билан ҳам шуғулланади.

(ЎзТАГ мухбири).

ҚАМОҚ ЛАГЕРЛАРИНИНГ ЁШ ТУТҚУНЛАРИГА ИМТИЁЗЛАР

Қамоқ лагерларининг собиқ ёш тутқинлари бўлган ўзбекистонликларга махсус намунадаги гувоҳномалар топширилди. Фашист қамоқхоналарининг барча даҳшатларини бошидан кечирган бу кишиларга шаҳар транспортининг барча турларида бепул юриш, отпуска вақтида мамлакат бўйлаб текин юриш имтиёзлари берилди, квартира ҳақи бекор қилинди. Улар озиқ-овқат ва халқ истеъмол молларини имтиёзли шартлар билан оладилар.

Собиқ ёш тутқинларни Улуғ Ватан уруши ветеранларига ҳуқуқ жиҳатидан тенглаштириш тўғрисида аллақачоқ қарор қабул қилинган эди. Ишнинг пайсалга солинишига сабаб уруш йилларидаги ҳужжатларни тиклашнинг қийинлигидир, — деди қамоқ лагерлари собиқ ёш тутқинлари республика уюшмаси раисининг ўринбосари Валентин Ефремович Сулейкин. — Шуни таъкидлаб ўтаманки, Тошкент шаҳридаги Киров ва Куйбишев районлари ижроия комитетларининг, Самарқанд вилоят партия комитети ва Янгиобод шаҳар Советининг ходимлари бизнинг муаммоларимизни тушуниб кутиб олдилар. Республика болалар жамғармаси 40 сўмдан нафақа тайинлаб ёрдам берди. Рост, кўпларимиз ҳозирги пайтда бу маблағ биздан ҳам болалар уйларига заруррок, деб бу пулдан воз кечдик.

Н. ПОЛЯНСКАЯ,
ЎзТАГ мухбири.

Театр

НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИДА — 20/II да **Балет... Балет... Балет...** 21/II да **Кармен,** 22/II да **Дунёнинг яратилиши,** 23/II да **Евгений Онегин.**

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 20/II да **Олтин девор,** 21/II да **Жар,** 22/II да **Абдулла Қодирийнинг ўтган кунлари,** 23/II да **Тўмарис.**

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУСИҚАЛИ ТЕАТРИДА—20/II да **Ака-ука совчилар,** 21/II да **Гул ва наврўз,** 22/II да **Куёвлар конкурси,** 23/II да **Дардимни айтаман, куласизми!..**

АБРОР ҲИДОЯТОВ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ ДРАМА ТЕАТРИДА — 20/II да **Лақма куёв,** 21/II да **Майсаранинг иши,** 22/II да **Кулги ва қўшиқ кечаси,** 23/II да **Гўзаллар ва миршаблар.**

Ташкилотлар ва корхоналарнинг раҳбарлари ДИҚҚАТИГА!

1-«Ташоблагропромстрой» трестининг 9-ЖАМОАТ ХЎЖАЛИКЛАРАРО КЎЧМА МЕХАНИЗАЦИЯЛАШГАН КОЛОННАСИ ТУГАТИЛДИ

Даъволар 1991 йил 1 мартгача қуйидаги манзилда қабул қилинади: Тошкент вилояти, Янгийўл ноҳияси, Халқобод қишлоғи.

●

ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ АГРОСАНОАТ ҚУРИЛИШИ 2-ТРЕСТИГА ҚАРАШЛИ ХЎЖАЛИКЛАРАРО ИШЛАБ ЧИҚАРИШ-ТЕХНОЛОГИК ТЎЛДИРИШ БОШҚАРМАСИ **ТУГАТИЛАДИ**

Даъволар 7 мартгача қуйидаги манзилда қабул қилинади: 700254, Тошкент шаҳри, Сергели даҳаси, Саноат минтақаси.

Муҳаррир
Н. НАСИМОВ.

Тошкент ҳақиқати («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА»)

БИЗНИНГ МАНЗИЛГОҲ: 700000 ТОШКЕНТ, ГСП ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32.

МУҲАРРИР ўринбосарлари — 335885, 325747, 325748, 337916; масъул котиб — 334808, 325353; масъул котиб ўринбосарлари — 325750; БЎЛИМЛАР: мафкура — 325778, деҳқончилик-саноат — 325647; саноат, қурилиш ва транспорт — 325749; маҳаллий Советлар ҳаёти — 325645; ижтимоий масалалар — 325556; маданият — 325767; адабиёт ва санъат — 325553; ахборот, ҳарбий-ватанпарварлик — 325733, хатлар ва оммавий ишлар — 334048, 325354; жамоатчи кенгаш қабулхонаси — 334048, 325354; эълонлар бўлими — 325727.

Буюртма — 4877. Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс: 64672. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12